

ForældreVinklen

- vinkler og gode viljer i en frizone

en projektrapport ved
Louise Grønbæk Østergaard
og Mie Daverkosen

Behandlingscenter for Stofbrugere
Københavns Amt 2003

FORORD

Dette forord retter sig mod to parallelle publikationer, som knytter sig til projektet Forældrevinklen - dels den nærværende *projektrapport* og dels den tilhørende eksterne *evaluering*.¹

ForældreVinklen er et tilbud til forældre, som er i behandling for stofafhængighed i Københavns Amt. Projektet har fokuseret på forældrene og forældrerollen, hvilket hænger godt sammen med den store opmærksomhed, der i forvejen knytter sig børnenes vilkår: Ophopning af en række risikofaktorer og hyppigere forekomst af omsorgssvigt og anbringelser end i befolkningen som helhed.

Mere upåagtet er det faktum, at ganske mange stofbrugere har hjemmeboende børn og løfter deres forældrerolle på undertiden vanskelige vilkår og med en række odds imod sig. Blandt de negative odds er angsten for at barnet kunne blive anbragt, frygten for at falde igennem i andre forældres øjne, tvivlen om hvornår og hvordan man fortæller sit barn, at mor eller far er i behandling med metadon. Altsammen ting der bidrager til den sociale isolation, som er mange stofbrugende forældres lod, et vilkår som man i øvrigt også kender inden for familier med alkoholproblemer.

Intentionen med Forældrevinklen var oprindeligt at øge forældrekompetencen hos stofbrugere via en række traditionelle tiltag som undervisning om børns udvikling, opdragelsesproblemer, socialretlige forhold m.m. Der viste sig imidlertid hurtigt et endnu mere presserende behov: At kunne dele sine bekymringer med andre forældre og uden den stigmatisering og de negative forventninger, som mange oplever på socialforvaltningen eller i misbrugsinstitutionen.

Projektet er afviklet mellem juli 2002 og juli 2003 under ledelse af cand. psych. Louise Grønæk Østergård og bach.art i psykologi Mie Daverkosen. Projektet er muliggjort ved en bevilling af satspuljemidler i 2001 fra det daværende Social- og Sundhedsudvalg i Københavns Amt.

Yderligere oplysninger om projektrapporten og den eksterne evaluering bedes rettet til Behandlingscenter for Stofbrugere, tlf. 432 5555, mail kabs@kabs.kbhamt.dk. Vi formidler også gerne kontakt til forfatterne.

Thomas Fuglsang
centerchef

¹ "Mere end en stofmisbruger - en ekstern evaluering af et tilbud til stofbrugende forældre". Katrine Louise Bro Ludvigsen, Behandlingscenter for Stofbrugere 2003.

FORORD	1
INDLEDNING	5
PROBLEMSTILLINGEN	7
FRIZONE VERSUS KOORDINERING	7
VORES FAGLIGE BAGGRUNDE	8
FORÆLDREVINKLENS TILGANG	9
-ARBEJDSSPØRGSMÅL.....	9
- ET TILBUD OM SUPERVISION	9
- ET TILBUD OM EN FRIZONE.....	10
PROJEKTETS GODE VILJE OG VINKLER.....	10
DE TRE DOMÆNER	11
PROJEKTET TAGER FORM I KABS	12
FRIZONEN I PRAKSIS.....	14
BETYDNINGER AF FRIZONEN	16
REKRUTTERING TIL PROJEKTET	17
INDLEDNING TIL INTENTIONS-KAPITLERNE	19
DEN TERAPEUTISKE OG SUPERVISIONSORIENTERED E INTENTION	21
EN REGELFRI ZONE	21
FORÆLDREVINKLENS METODER OG REDSKABER	21
METODE: VÆRDSÆTTENDE FOKUS.....	22
NETVÆRKS-BILLEDET – EN OPGAVE.....	24
OPGAVE: BESKRIV EN GOD SITUATION MELLE M MIG OG MIT BARN.	27
METODE: AT VENDE OG DREJE I MANGE B ELYSNINGER	27
GODT RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:	29
BROBYGNING MELLE M DET MAN ØNSKER OG DET MAN GØR –MELLE M VÆRDINIVEAU OG HANDLINGSNIVEAU.....	29
ET BROBYGGENDE SPROG	31
BROER OM ANDRE OG FORTIDEN.....	33
FLASKEPOSTER TIL DEN FRAVÆRENDE.....	34
GODT RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:	35
ALMEN POINTE: DET SKAL GIVE MENING AT KOMME UANSET HVEM DER ER MØDT FREM	35
DEN IDEELLE FORÆLDREVINKEL.....	36
GODT RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:	38
VINKLER I KONKURRENCE	38
GODE RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:	39
UNDERVISNINGSINTENTIONEN	40
DE FØRSTE METODER.....	43
ØJENMETODEN	44
EN ALMEN POINTE:	44
LIVSLINIEN – EN OPGAVE.....	45
LINGUAGRAMMER PÅ TAVLEN	46
GODT RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:	48
ANDRE EMNER END FORÆLDRESKABET	49
GÆSTEBESØG I FORÆLDREVINKLEN.....	50
BRUG AF FILM.....	51
INTENTIONEN OM NETVÆRKS-DANNELSE	52
VEJE TIL NETVÆRKS-DANNELSE.....	53
PAUSERNE	53

TAVLEN SOM DET FÆLLES.....	53
INDDRAGELSE AF FLERE VINKLER.....	53
METODE: DET PERSONLIGE BRÆNDPUNKT.....	54
REDSKABET: VÆRDSÆTTELSE FRA ANDRE DELTAGERE.....	56
BISIDDERFUNKTION FOR HINANDEN.....	57
ANDRE UDVEKSLINGER AF HJÆLP.....	57
DET ÅBNE NETVÆRK.....	58
DET FÆLLES TREDJE.....	59
DET SOCIALES BETYDNING FOR DELTAGERNE.....	60
DE ANDRE SOM GULERØDDER.....	60
OPLEVELSER AF FORSKELLE OG LIGHEDER.....	60
SOCIALE BARRIERER.....	61
GODT RÅD TIL OS SELV OG ANDRE:.....	62
PÅVIRKETHED.....	62
OPSUMMERING – VINKLER OG GODE VILJER I EN FRIZONE.....	64
FRIZONENS BETYDNINGER.....	64
METODE-SAMLING HER VED VEJS ENDE.....	66
ET VÆRDSÆTTENDE FOKUS.....	66
ADSKILLELSE AF VINKLER.....	67
GODGØRENDE VINKLER FRA ANDRE.....	67
BROBYGNING.....	68
TAVLEN SOM VISUEL HJÆLP.....	69
VÆRKTØJSKASSEN SOM RESULTAT OG SOM FREMTID.....	69
ØJNE / BRILLER:.....	69
STEMMER:.....	69
GODE VILJER:.....	70
ALMENE POINTER:.....	70
LINGUAGRAMMER:.....	70
BROBYGNING:.....	70
VINKLER:.....	70
BRÆNDPUNKTET:.....	70
TAK TIL DELTAGERNE.....	71
LITTERATURLISTE.....	74

Indledning

Følgende rapport beskriver projektet ForældreVinklen, som blev lavet af Københavns Amts Behandlingscenter for stofbrugere (KABS) i perioden juni 2002 til maj 2003. Rapporten er skrevet af projektets to gruppeledere Mie Daverkosen og Louise Grønbæk Østergaard og repræsenterer gruppeledernes vinkel på tilrettelæggelsen og den praktiske gennemførelse af projektet. Rapporten indeholder således en beskrivelse af det oprindelige idégrundlag, samt teori og metode, som det formede sig undervejs.

Rapporten skal læses i sammenhæng med evalueringsrapporten om projektet -udført af antropologistuderende Kathrine Bro Ludvigsen, som har afdækket deltagerens syn på projektet og deres oplevede udbytte. Kathrine har fulgt projektet undervejs via deltagerobservationer og interviews med deltagerne, med aftale om, at hun ikke undervejs i forløbet afslørede til os som gruppeledere, hvad hun talte med deltagerne om eller hvilke hypoteser, resultater og konklusioner hun arbejdede med. Deltagerne har kunnet tale med hende i en frizone fra os.

I et forsøg på at tydeliggøre det særlige ved vores vinkel, har vi lagt vægt på beskrivelsen af de idéer vi har haft undervejs, og hvordan vi løbende har justeret dem som følge af samspillet med deltagerne.

Rapportens sprog vil afspejle, at vi ikke har siddet med en empiri i klassisk forstand (interviews og observationer) - men med en række indtryk, som vi beskriver og reflekterer i "bakspejlet". Vi bruger vendinger som: "vi har en ide om, eller en fornemmelse af",...og derfor er sammenholdningen med deltagerens egen vinkel vigtig at få med i billedet af, hvordan vores tilrettelægger-intentioner er blevet modtaget.

I forløbet har vi naturligvis også selv evalueret med deltagerne om, hvad de har sat mere eller mindre pris på, og ladet indholdet og metoderne justere, efter de tilstedeværende behov.

Det vil dog altid være noget andet og friere at evaluere sammen med en anden part, end den man evaluerer. Jo mere frizone, jo bedre kan en evalueringsvinkel dyrkes uden forstyrrelse fra f.eks. en hensynsvinkel.

I første kapitel kommer vi først ind på de problemstillinger, som projektet er rettet mod. Forældreskab hos stofbrugere. Dernæst projektets koncept – et terapeutisk og supervisions-orienteret frizonetilbud til KABS' brugere.

Konceptet beskrives i 3 kapitler: den terapeutiske/supervisions-orienterede intention, undervisnings-intentionen og den netværksdannende-intention. De tre kapitler peger tilbage på tre idéer, som lå i det oprindelige udkast til projektet: At der skulle bruges forskellige samtaleformer i en gruppe, at der skulle være undervisning, og at det

skulle undersøges, om der var grundlag for etablering af en selvhjælpsgruppe. Det sidste kapitel ridser projektets erfaringer op, og giver bud på anvendeligheden af de enkelte terapeutiske værktøjer.

Undervejs inddrager vi fortællinger fra ForældreVinklen. De er redigerede, så de kan illustrere vores tilrettelægger-vinkel. Køn, navn og andre data er ændrede, så de omtalte deltagere er slørede. I de tilfælde, hvor det har kunnet lade sig gøre, har deltagerne set fortællingerne og har bidraget med kommentarer. Ind imellem har vi opsummeret teksten i råd til os selv, hvis vi skulle begynde forfra. Eller til andre, der står overfor lignende opgaver.

De opgaver og metoder, som vi har fundet frem til at bruge i løbet af projektet, bliver præsenteret i løbet af de tre intentionskapitler. Alle opgaver og metoder har berøring med alle intentionerne. De har både terapeutisk kvalitet, er orienterede mod fællesskabet, og mod almene pointer / undervisning. Vi har flettet dem ind undervejs hvor vi synes de havde en nær berøring med en intention. Endvidere har vi i teksten fremhævet de terapeutiske redskaber og almene pointer, som har taget form for os undervejs, også i skrivefasen.

Der er således flere niveauer i rapporten.

- De tre intentioner (den terapeutiske, den netværksdannende og den undervisende/almengørende)
- Metoder og opgaver
- Fortællinger fra ForældreVinklen
- Fremhævelse af terapeutiske redskaber/almene pointer
- Gode råd til os selv og andre, hvis vi skulle starte forfra

Louise Grønbæk Østergaard og Mie Daverkosen
september 2003

Problemstillingen

Frizone versus koordinering

I en proces, hvor børn anbringes udenfor hjemmet, ser man ofte, at forældrene kommer til at befinde sig længere og længere ude i periferien. En ”centrifugering ud”, som både system og forældre kan være del i.

Systemet måske, fordi der sjældent er ressourcer og overskud til at tænke i ”forældrepleje” som et mål i sig selv. Forældrene inddrages for det meste kun som middel til at nå børnene som det vigtigste og bestemt også meget ressourceslugende mål.

Forældrene måske, fordi de ikke kan overskue sagsgangene, måske fordi de skammer sig, måske fordi de er for vrede og krænkede, eller måske fordi stofafhængighedens kortsigtede mål stjæler deres opmærksomhed fra deres ellers gode vilje i forhold til deres børn.

Der er stor fare for at forældre som systemet holder øje med og diskvalificerer, får den ”behandlingsskade”², at de trækker sig fra det, der ellers kunne/burde være et samarbejde. Når forældre og børns kontakt bliver svagere, er det ofte til stor skade for barnet. Dette gælder også, når det udefra betragtet er bedst, at børnene ikke bor hos sine forældre.

I litteraturen finder man stemmer, der peger på vigtigheden af, at kontakten mellem børn og forældre vedligeholdes, og at det er systemets ansvar at pleje kontakten. Lovgivningen underbygger også dette³, ikke mindst for barnets skyld, der har brug for kontinuitet i sit liv⁴.

² Begrebet ”behandlingsskade” i misbrugssammenhæng er udviklet af Steffen Jöhncke, Eric Allouche og Michael Jourdan og beskrevet i bl.a. 3 artikler i ”Stof”, nr.13 (2000). Begrebet diskuterer de utilsigtede ulemper, som behandling af misbrug/afhængighed kan have f.eks. ”pausedødsfald”, øget afhængighed af lægeordineret medicin, øget skyld og skam, stigmatisering, og mindsket selvværd m.v.

³ Ifølge *bistandslovens § 67, stk.1,2.pkt.* skal kommunen sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge holdes ved lige under en anbringelse uden for hjemmet. Der påhviler i dette øjemed kommunen ”en aktiv forpligtelse”, se *Vejledning om særlig støtte, pkt. 121*. Tidligere kontorchef Ib Ydebo giver juridiske refleksioner herom i Thorman (1998).

⁴ I Thorman (1998) ”Den nænsomme anbringelse -” s. 44-51 og 118-124 beskrives, hvor betydningsfuldt det er for børn, at have kontakt til deres biologiske forældre (uanset deres tilstand og livsførsel). Kontakten vil til enhver tid være en væsentlig del af deres historie og afsættet for kontakt og udvikling i andre relationer.

Det modsatte af Frizonetanken, nemlig øget koordinering som ideal for systemet, er beskrevet af Karin Raahauge⁵. Hendes budskab er, at misbrugsbehandlere ofte har for meget berøringsangst overfor ”børneproblematikker”. Øjnene lukkes i et håb om, at andre dele af systemet tager ansvaret for det. Hun kommer med et bud på hvordan koordinering kan øges, samtidig med at respekten for klienten forsøges bevaret.

Når indsatsen overfor omsorgssvigtede børn koordineres i større udstrækning, bliver det tilsvarende påtrængende for forældre at udvide deres overblik og opnå formåen i at forhandle sine egne interesser.

Spørgsmålet er om forældre har mulighed for at være ligeværdigt med i ”koordineringen”, eller om en frizone vil kunne ruste dem til at indgå i den koordinerede indsats?

En forældremyndighedsindehaver der enten står overfor eller har fået anbragt et barn udenfor hjemmet, har krav på en støtteperson i varetagelsen af forælders personlige interesser og spørgsmål - såvidt Lov om Social Service §40A. Støttepersonen har tavshedspligt og er således også en ”frizone fra kontrol og vurdering”. Vi har haft et samarbejde med ForældreStøtten, et støttecenter i Københavns Kommune, hvis arbejde hviler på denne paragraf. Mere om det på side 46.

Det bør ikke stilles til diskussion, at det er en legitim samfundsmæssig opgave at kontrollere og vurdere forældreevnen, når der er mistanke om at børn lider overlast. Dette arbejde er nødvendigt. Det er imidlertid en opgave, som ofte bringer forældrene i en presset situation, som kan vanskeliggøre et tillidsfuldt og velfungerende samarbejde mellem forældrene og det system, som er sanktionerende overfor dem. Imelda McCarthys⁶ beskriver f.eks., hvordan forældre kun kan tale med ”uld i mund”, når det ikke er tydeligt, hvad det de siger, kan bruges til. Det er næsten kontraindiceret at skulle udvikle sig som forælder, være åben og bede om hjælp overfor dem der samtidig diskvalificerer og sanktionerer ens forældreskab. Situationen kan få følelser af uro, frygt og mistillid til at vokse hos alle parter og være grobund for, at forældrene begynder at handle uklart, holder sine interesser og vanskeligheder skjulte og nedtoner samarbejde.

Vores faglige baggrunde

Som gruppeledere har vi begge psykologfaglig baggrund, og er sammensat således, at den ene har erfaring med misbrugsbehandling og den anden med familiebehandling. I

⁵ Karin Raahauge: ”Børn af stofmisbrugere – Hvorledes kan vi forbedre Indsatsen?”, Årsrapport fra Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter, 1994.

⁶ Imelda McCarthy m.fl. har udviklet en metode ”Den 5. provins”, som stræber mod at skabe en kontekst, der giver såvel repræsentanter fra det kontrollerende system som den kontrollerede familie mulighed for at blive hørt og set i et ikke fordømmende lys, hvor meningsfuldheden i hver af positionerne kan komme frem. Se litteraturliste.

begge behandlingsverdener har vi arbejdet med behandlingen som en blanding af hjælp, kontrol og vurdering. I misbrugsbehandlingen angår kontrollen og vurderingen klienternes afholdenhed hhv. administration af substitutionsmedicinen, mens det i familiebehandlingen handler om vurdering af forældres evner og muligheder for at tilbyde tilstrækkelige opvækstforhold for et barn. Vi har begge oplevelsen af, at der kan være mange forskellige lag i de ”ansigter” og perspektiver man ser hos klienterne, som afhænger af hvad de ønsker, og hvor legitimt det er for dem at fortælle om det. Når behandlere og klienter mødes med forskellig magt, interesser og hensyn, må man altid regne med sandsynligheden for, at der kan være forskel på de kort der holdes tæt på kroppen, og de kort der spilles ud.

ForældreVinklens tilgang

-Arbejdsspørgsmål

Det er projektets arbejdsspørgsmål at undersøge hvorvidt forældre, der er viklet ind i behandling, kontrol og vurdering – kan bruge et sted, hvor de frit og risikofrit kan spille ud med tvivl, behov og glæder – uden at bruge energi på at finde ud af, hvad det kan betyde for systemets beslutninger omkring deres rettigheder og billedet af dem som forældre.

Inden vi gik i gang med projektet forestillede vi os, at deltagerne måske ville møde frem med en god del skepsis overfor, om frizonen var ”ægte nok”. Vi håber at evaluators afdækning af deltagernes perspektiver, kommer ind på disse spørgsmål.

- et tilbud om supervision

Man kan lidt provokerende låne den udbredte diskurs om, at professionelle bør tilbydes supervision for at få ”luft”, distance, nye kræfter og inspiration til det faglige arbejde og spørge om ikke også potentielt diskvalificerbare forældre, har brug for lukkede og fortrolige rum, hvor der kan tales åbent om udbrændthed, frustration, tvivl osv.

Forældreskabet kan i supervisionsmetaforen sammenlignes med den professionelle ”faglighed”. En faglighed, som alle kan have brug for et helle i forhold til, for at kunne se sig selv og ens vanskeligheder udefra et øjeblik, uden at skulle leve op til idealerne.

”Forældreskab” sammenlignet med ”faglighed” fremhæver forælderen som et almindeligt menneske og ikke alene som en klient, der skal hjælpes, kontrolleres og vurderes.

I rollen som supervisionsbruger er den enkelte selv forandringsagent. Supervisor sidder på afstand af praksis og har ikke direkte indflydelse på, hvad der foregår der.

- et tilbud om en frizone

Det *er* vanskeligt både at arbejde terapeutisk og vurderende på samme tid, fordi man skal håndtere forskellige perspektiver (forældrenes og systemets) på én gang. I en frizone er der frihed til at sætte sig 100% ind i forældrenes vinkel, uden at være underlagt et mål om at de skal flyttes et bestemt sted hen i deres erkendelse. Vi kan frit se på, hvor forælderen er henne, og hvordan selvfølelse kan støttes, og bevidstheden om rettigheder og muligheder øges.

Når misbrugsbehandlingen åbner et specialtilbud for et problemområde som egentlig hører andre dele af systemet til, er der større frihed til at forme det som et tilbud, der satser på noget andet end koordinering.

Frizonen er på ingen måde konkurrent eller fjende til det øvrige behandlingssystem. Vi ser det mest som et eksperiment, der går i den modsatte retning af den ellers gode koordineringsbestræbelse.

Et frizonetilbud i denne sammenhæng er kun berettiget så længe der er andre, der tager ansvar for at kontrollere og vurdere. Det være sig børnenes tarv eller den medicinske behandling.

Frizone og koordinering synes faktisk gensidigt at betinge hinanden. Jo mere koordinering, des større behov for en frizone og jo mere frizone, des større behov for koordinering.

Projektets gode vilje og vinkler

Vi har overordnet valgt at have fokus på at styrke og bekræfte forældrenes gode vilje⁷. Uanset hvad andre måtte mene om dens kvaliteter. Det er der større muligheder for, når man ikke skal vurdere barriererne for den med kritiske øjne. Vi tror at det er nemmere at få et fælles fodslag omkring dette formål, når forælderen kan stole på, at det er det, som er opgaven.

Vi skulle i gang med at fralægge os systemets diskurs om forældrevne, forældrekompetence og finde et sprog, der passede til projektdeltagernes egen vinkel.

Navnet på projektet var et godt sted at begynde. "ForældreVinklen" taler for sig selv.

Projektets navn bærer også en metodisk tilgang i sig. Når man arbejder tydeligt med en udvalgt vinkel (og ikke med sandheder), er der ikke langt til at se på, at der også er andre vinkler i andre parter perspektiver. Jo længere man bevæger sig ind i et perspektiv, jo mere overskud kan der i heldigste fald være, til at deltage i et andet per-

⁷ De narrativt orienterede systemiske tilgange har intensiveret fokus på værdier og intentioner frem for det ellers så centrale fokus i systemiske tilgange på effekt af handlinger og ytringer – altså feedbackprocesser i menneskelige sammenhænge (systemer). Det samme fokus på værdier ses i de "værdisættende samtale-metoder" også kendt som "Appreciative Inquiry (Dalsgaard, 2002).

Vi har valgt at sammenfatte inspirationen fra disse tilgange i begrebet "Den gode vilje", som er vores eget.

spektiv. Perspektivfordybelse kan mindske perspektiv-konkurrence og fremme perspektiv-samarbejde⁸.

Det betyder således mindre, hvis forælders udgangspunkt skulle være ensidige, beskyldende versioner af andre. Nysgerrighed og værdsættelse er ikke det samme som ”at give ret” eller at rose. Meget mere om det senere.

De tre domæner

Med en frizone-ramme er det nærliggende at lade sig inspirere af den systemiske teoriverdens domæne-begreber. Systemiske teoretikere (Furlong 1996, Lang 1990, Gross 1991, Holmgren ?) taler om 3 domæner, som er måder at kategorisere forskellige rammer for positioneringer og ytringer. Vi nævner dem kort her, fordi de også danner baggrund for nogle af de metoder og opgaver, som beskrives i rapporten.

I produktionens domæne er positioneringer og ytringerne forhandlet på plads og præ-senterer sig som love, regler, rammer - kort sagt vilkår og fakta.

Æstetikens domæne rummer personlige eller samfundsmæssige idealer og præmis-ser for, hvad vi vil og ikke vil forhandle om. Det er grænsesætningens domæne mel-lem godt og skidt, in og yt, grimt og pænt.

I forklaringens eller refleksionens domæne forhandles, konstrueres, dekonstrueres – en tænkemåde der er procesorienteret og åben for, at der er forskellige perspektiver på en sag.

Adskillelsen giver mulighed for at hvert domæne får plads til sine særlige kvaliteter, således at der kan opstå nye muligheder for beslutning, handling, forståelse på tværs af de forskellige domæner.⁹

Når domænerne ikke tænkes adskilt, hvad de ofte ikke bliver, har ytringer det med at ”udkonkurrere” hinanden. I denne konkurrence handler det om at nedtone de andre domæners kvaliteter. En produktionsdomæne refleksion ”sådan er det og sådan har det altid været”, lægger f.eks. låg på den frie refleksion. Refleksionens domæne kan til gengæld dekonstruere produktionens domæne og kan få ytringer herfra til at fremstå politisk ukorrekte. Det kan være ytringer som hentyder, at det på forhånd er ille-gitimt, når det har noget med magt eller ”plejer” at gøre. Æstetikens domæne kan på samme måde udkonkurrere den frie refleksion og være en trussel mod produktionens domæne: ”det er altså det eneste *rigtige* at gøre, det eneste vi kan være bekendte...”

⁸ Dette er en hovedpointe i alle systemiske tilgange.

⁹ Pointen med at adskille komponenter er ækvivalent med den dekonstruerende redskab indenfor socialkonstruktionsisti-ske traditioner.

Almindeligvis er behandlingsarbejdspladser stærkt repræsenterede af æstetikens og produktionens domæner. For det første i form af bundne kontrol- og vurderingsopgaver, regler og procedurer. For det andet i form af et hav af (ofte modstridende) idealer og holdninger til, hvad der er godt og skidt for klienterne (Furlong, 1996). Det giver et ”følelsesmæssigt hothouse”, som Furlong beskriver i sin artikel om vilkårene for socialt arbejde.

*”Ofte er stemningen krisepreget. Magtesløshed og vrede følger af, at det er svært at løfte arbejdsopgaverne ordentligt. I dette følelsesmæssige ”hothouse”, ser man ofte en smittende mudderkastning, som man ikke kan regne med kan undgås, lige meget om man overholdt **reglerne** nok så nøje eller var nok så **personligt engageret**”.¹⁰ (vores fremhævelse af produktionsdomænet og det æstetiske domæne)*

Med frizonen har vi fået muligheden for at skabe et primært reflekterende domæne for en systeminvolveret klientgruppe.

Som satspuljefinansieret projekt er der den fornødne frihed og luft til at lave en mere grundlæggende ”forskningspraksis”, hvilket jo i mange behandlingssammenhænge er en overdådig luksus. Vi har selv bestemt regler og rammer (produktionens domæne), og normer og værdier (æstetikens domæne), med det bestemte mål for øje at tilrettelægge et frugtbart reflekterende domæne.

Men hvordan startede idéen til projektet?

Projektet tager form i KABS

I oktober måned 2001 nedsatte Københavns Amts Behandlingscenter for Stofbrugere (KABS) en arbejdsgruppe, med det formål at udforme idéerne til et specialtilbud for de af amtets stofbrugere, der er forældre. Et specialtilbud i KABS er ikke tænkt som en del af basisbehandlingen af afhængighedsproblematikken, men som noget klienterne frivilligt kan melde sig til, og som handler om andre sider af deres liv end selve stofafhængigheden. Intentionen med et specialtilbud er at tilbyde andre godgørende ”behandlingsvinkler” til klienten udover misbrugsbehandlingen. Selvom misbrugsbehandlingen ikke primært skal tage sig af problemstillinger omkring børn, er det problemstillinger, som kan fylde meget, og som misbrugsbehandlere kan føle sig både engagerede i og magtesløse overfor.

¹⁰ Oversat fra: ”Frequentlig, an atmosphere of crisis, of impotence and anger, seems to accompany the impossibility of everyday tasks. In this affective hothouse there can, at times, be a quality of contagion that neither adherence to procedures nor personal dedication can contain” p.178.

Den generelle erfaring er, at brugergruppen ofte har mange problemstillinger, som systemet er involveret i. Det være sig bolig, økonomi, kriminalitet, helbred, misbrug samt familie- og børneproblemstillinger. I alle behandlingsvinkler til stofmisbrugers liv, kan det være en erfaring, at det problemområde, man selv arbejder med, bliver forstyrret af en af de andre del-områder. Koks i forældreskabet eller parforholdet kan i høj grad have indflydelse på både forbrug af stoffer, økonomi, helbred osv. Jo mere der er styr på indenfor et indsatsområde, jo nemmere er det også for andre indsatsområder.

Men desværre også omvendt. Heraf opstod idéen om, at et specialtilbud kunne rettes mod det at være forælder.

Der blev søgt og bevilget midler fra Social Ministeriets Satspulje. Arbejdsgruppen bestod af medarbejdere fra de forskellige afdelinger i KABS. Arbejdsgruppen undersøgte, hvor mange brugere i KABS, der havde børn. Der blev indsamlet materiale fra andre projekter i Danmark med lignende formål og udviklet idéer til, hvad projektet kunne indeholde. To brugere blev inviteret til et rundsbordsmøde, for at bidrage med synspunkter og idéer.

Arbejdsgruppen udformede et forslag til en projektramme, der var en kombination af undervisning, pædagogik og netværksdannende samvær. Undervisningsdelen skulle bestå i relevante emner som f.eks. børns udvikling og lovgivning. For en del formidlet via gæster, der med den rette faglige baggrund kunne holde oplæg. Forældregrupperne skulle bestå af cirka 4-10 deltagere.

Den pædagogiske ramme skulle have fokus på de svære følelser i forbindelse med systemets undersøgelse og vurdering af forældrekompetence: herunder angst for at få fjernet barnet, magtesløshed i forhold til sagsgange og samarbejde med f.eks. myndigheder og plejefamilie. Metodemæssigt blev der peget på forskellige øvelser, samtalerunder, fællestemaer mv. Endelig var det arbejdsgruppens intention, at projektet skulle understøtte netværksdannelse blandt forældre i KABS og afsøge muligheder for dannelse af selvhjælpsgrupper i forlængelse af projektet.

Idéerne om ”adgang for alle” og ”frizone fra den øvrige behandling” blev af ledelsen tilføjet som en del af den endelige projektudformning. Alle brugere i KABS skulle i princippet have adgang til projektet. Der skulle ikke være særlige adgangskriterier til grupperne, og deltagelse i projektet skulle ikke være belønnende i forhold til andre dele af brugerens behandling. Derudover var ønsket, at de informationer, som deltagerne kom med om sig selv i projektet, ikke skulle nedfældes i nogen journal tilgængelig for andre behandlere, hverken i eller uden for KABS. Deltagerne skulle kunne have tillid til projektet for at kunne åbne sig og bruge det som inspiration til personlig udvikling.

Frizone-tanken er en kontroversiel idé, og modpol til systemets behov for og bestræbelser på at koordinere og samarbejde på tværs af systeminvolverede menneskers problemområder. Det var da heller ikke uden skeptiske reaktioner, at idéen om en frizone i KABS blev modtaget. Behandlere i KABS skulle forholde sig til et tilbud for deres klientel, som de ikke selv ville have adgang til informationer om eller have indflydelse på indholdet af.

Frizoneordet synes at vække både positive og negative associationer. En frizone lukker nogle ind, mens andre lukkes ude. Frizonen antyder, at der er kamp og ufred, som man kan holde helle fra. Frizonen antyder, at systemets bestræbelser kan være skadelige. Frizonen kan måske være en ”forbryderrede”, hvor konspiration kan dannes mod systemet. Ordet inviterer til at smide hæmninger og lette på hemmeligheder. Først og fremmest er det et ord, der lukker ude og lukker ind.

Men ordet fanger også opmærksomhed, og fungerer dermed som et ”brand”, en reklame for projektet.

Frizonen i praksis

Formelt består frizonen i, at vi ikke har haft nogen samarbejdskanal med hverken KABS eller kommunale afdelinger til udveksling af informationer om deltageren. Hverken før deltagelse, under deltagelsen, eller efter. Deltagerne har selv måttet bringe informationer ind og ud af projektet vedrørende dem selv. De har f.eks. gerne måttet bruge deltagelsen i ForældreVinklen i handleplaner eller som inspiration til forhandlingsudspil i familieafdelingerne. De skulle i så fald selv være agenterne, og kun tale om deres egen deltagelse og ikke de andres.

Man kan ikke *eje* andres vinkel. Så under forudsætning af, at man ikke delte ud af information om andre deltagere, har deltagerne været velkomne til at åbne skodderne og give andre indsigt i egne ”personlige ForældreVinkler”.

Der kan ikke laves en frizone, som er fri af loven om indberetningspligt, hvilket vi heller ikke har ønsket. Der kunne således principielt være situationer, hvor vi var nødt til at åbne skodderne. Under forsamlingen med deltagerne har vi informeret om denne fælles betingelse, at ingen af os – heller ikke dem selv - kan gå fri af pligten til at reagere, hvis vi får kendskab til, at et barn lider grov overlast. Vi havde forinden talt med ledelsen i KABS om, at vi som adskilte fra KABS’s øvrige behandlingssystem, ikke har haft ansvar for kontrol med stofforbrug. Viden om sidemisbrug har altså i sig selv ikke været tilstrækkeligt til indberetning. Grænsen går der, hvor vi hører eller får alvorlig mistanke om, at børn involveres heri og belastes stærkt heraf. Frizonen skulle trods alt tilbyde en forskel fra den koordinering, deltagerne kendte i forvejen. De fleste deltagere har tilkendegivet, at de ser indberetningspligten som en selvfølge,

når der er tale om ”grov overlast”. Vi har forklaret, at indberetningspligten er noget andet end en etableret samarbejds- og informationskanal, og det er fraværet af det sidste, der udgør frizonen.

Omhyggelighed med ikke at udveksle informationer om deltagerne med afdelingerne har været central. Også i situationer, som kan virke banale og rigide i forhold til afdelingernes arbejds måde, der jo netop består i at samarbejde og koordinere.

En behandler ringer i ForældreVinkeltiden i håb om at kunne give en vigtig besked til en deltager. Vi afviser at være bindeled, idet vi ikke kan oplyse om deltageren er der eller ej.

Vi har ment, at det er i de små detaljer, vi alle har kunnet øve os i at holde grænserne og signalere til deltagerne, at vi har ment det alvorligt. Havde vi først solgt ud af frizonen, ville det blive meget sværere at gå den anden vej igen og reetablere deltagerens tillid. Derfor det faste greb om frizonen.

Vi har mødt forståelse for idéen, men også skepsis, nysgerrighed og diskussionslyst, som vi har kunnet bruge til at blive klare på, hvordan projektet kunne udformes.

Selvom vi ikke har udvekslet konkrete informationer om deltagerne med afdelingerne, har vi haft glæde af i generelle vendinger at tale om, hvordan det går med projektet. Det gælder f.eks. spørgsmål om rekruttering og deltagernes stabilitet i fremmødet på et generelt plan.

Til trods for fordelene ved at kunne tilbyde meget systeminvolverede personer et frirum fra kontrol og vurdering, er der også ulemper. F.eks. ville det, der skulle få deltagerne til at komme i projektet, ene og alene afhænge af, om de fandt ForældreVinklen inspirerende at komme i rent personligt her og nu i deres liv. Da projektet har basis i nogle boliger helt udenfor de gængse afdelinger, er der ikke andre grunde til at komme end selve ForældreVinklen. Deltagerne kan helt uden sanktioner holde op med at komme.

Vi har været opmærksomme på, at det for nogle brugere kunne være fristende at bruge ForældreVinklen som en fridag¹¹. Deltageren ved, at afdelingen ikke får informationer om, hvorvidt han eller hun kommer i ForældreVinklen. Man kan derfor ikke i sin afdeling blive anklaget for ikke bruge ForældreVinklen som planlagt.

Undervejs i projektet har vi hørt fra flere medarbejdere i KABS, at de fandt det provokerende og forstyrrende, at der har været en frizone, hvor de ikke kunne arbejde pædagogisk med brugerens administration af medicin.

¹¹ Deltagerne har fået deres daglige ration medicin med hjem dagen forinden, så de har kunnet møde frem i ForældreVinklen kl.10.00. Dette ville ikke have været muligt, hvis deltagerne først skulle hente medicinen i deres afdeling.

Betydninger af frizonen

Det er indtrykket, at tilbudet om en frizone har haft afgørende positiv betydning for rigtig mange af deltagernes motivation til at komme i ForældreVinklen.

Vi har fornemmet 3 betydninger af frizonen.

1) For det første betydningen af Frizonen som det sted, hvor man ikke skal frygte sanktioner i forhold til ens forældreskab.

Dette har imidlertid ikke afspejlet sig i, at vi undervejs i projektet har fået fortalt om prekære forhold for børn, som vi har skullet overveje at reagere på. Eller som vi, hvis ForældreVinklen ikke havde været en frizone, ville have været nødt til at undersøge nærmere. Men nogle deltagere har fortalt om svære forhold for børnene i perioder, som forælderen har lagt bag sig. Som nu er blevet til fortid, men nok udgør informationer, som oftest tilbageholdes overfor vurderende og kontrollerende myndigheder.

2) En anden betydning kan man kalde betydningen af frizonen som en zone uden forandringspres. Deltagerne er vant til - som sociale klienter - at være positionerede som problematiske mennesker, der skal ændre sig. I frizonen er de i højere grad "almindelige" mennesker, der kan tale om deres forældreskab, på den måde de selv ønsker det. Frizonen bliver således ikke kun et frirum fra fordømmelse men også et sted, hvor man fortjener anerkendelse og respekt for værdien af en almindelig identitetskategori - forældreskab. Frizonen udenfor behandlingen bliver stedet, som er renset for medicin, opdragelse, piske, og rollen som "klient" overfor personalet.

Frizonen tager udgangspunkt i den enkelte som et menneske - en forælder. Ikke først og fremmest en misbruger.

Forældreidentiteten er for mange mennesker en meget vigtig og fyldig del af selvforståelsen. Fyldig både på godt og ondt. Ondt hvis det liv man har, fører til egen eller andres diskvalificering af forældreskabet. Og godt fordi følelser overfor egne børn ofte tilskrives nogle af de stærkest mulige.

At mødes omkring forældreidentiteten engagerer relativt stærkt i sig selv i forhold til andre identitetskategorier. De negative: stofafhængig, psykisk syg, kriminel. Eller andre almene identitetskategorier man kunne mødes omkring: at være kvinde/ mand, ung, ældre, med anden etnisk baggrund. Især kan forældreidentiteten engagere, når den ikke defineres i kraft af manglerne i forældreskabet.

3) En tredje betydning vi er stødt på, er fordelene ved at have "et helle", hvor det ikke af strategiske hensyn til barnet og nærmiljøet, er nødvendigt at hemmeligholde dele af ens liv, der har med stoffer at gøre.

Flere har arbejdet med spørgsmål om, hvor risikabelt det er, når historier om misbrug /misbrugsliv slipper ud i miljøet omkring ens barn. ”Narkoman-billedet”¹² anser de fleste for at have en stærkt negativ virkning, som barnet skal skærmes imod. For nogle forældredeltagere er der derfor områder af tilværelsen, som er mørklagte og tabuiserede, og som det derfor kan være en befrielse at kunne tale frit om, i en ”frizone fra hemmeligholdelsen”.

Rekruttering til projektet

Det første forældrehold vi kørte, valgte vi at kalde et pilothold. For vores del som gruppeledere skulle vi undersøge, hvad deltagerne havde behov for, og hvordan vi kunne arbejde med dem. Deltagerne skulle finde ud af, hvad der var spændende og brugbart for dem.

Set i bakspejlet har ”pilot-navnet” mest været en indgangsbeskrivelse. I praksis har der aldrig ”været råd” til at kategorisere deltagerne i ”piloter” og ”de egentlige”. Meget hurtigt blev det klart for os, at vores projekt mest af alt handlede om at få deltagerne til at dukke op.

Vores ”pilot-deltagere” var ofte i antal kun halvt til stede, så spørgsmålet om, hvad vi kunne kalde dem, og om det skulle være en midlertidig åben eller lukket gruppe, nåede aldrig at blive relevant.

Det skulle blive en erfaring eller betingelse for resten af projektet, at vi aldrig kunne vide, hvem der var med fra gang til gang, men meget mere om det i kapitlet om *Den terapeutiske intention*.

For at samle deltagere til det første (pilot-)hold, lod vi behandlerne på de forskellige afdelinger finde frem til forældre, som de mente ville kunne have interesse i at deltage i et pilothold. Vi ønskede eksplicit forældre, som kunne formodes at have forholdsvis stabil deltagelse og engagement i projektet. Efter de første forsamtaler, hvor deltagerne udtrykte stor interesse, regnede vi også med, at vi lige netop havde været heldige at skumme fløden og skyde genvej uden om alt for store problemer med ustabil fremmøde.

Første gang, hvor der skulle været dukket 8 op, kom der kun 4. Den ene gik hurtigt, fordi hun havde det dårligt!

Allerede her kunne vi se, at vi nok ikke ville stå med det pilothold, som vi havde regnet med, og at tingene ville blive anderledes end forestillet.

¹² Se Steffen Jöhnckes artikel: ”Symptom på afvigelsen eller ressource for behandlingen?” Social Kritik, nr.56. 10.årgang, 1998.

Det blev i den første tid tydeligt, at vi løbende måtte holde os orienterede i forhold til, hvilke nye deltagere vi kunne få ind. De første mange gange var der således en ny tilstede, som skulle introduceres til ForældreVinklen. I praksis har grupperne været åbne lige siden, idet der hele tiden har været nogle, som har meldt fra eller er holdt op med at komme, mens andre har meldt sin interesse for deltagelse.

Pilotholdet gled over i at blive præsenteret som et ”rigtigt” og varigt hold, hvoraf der kun har været én deltager med helt fra starten.

I begyndelsen hørte vi om nye mulige deltagere via gruppen selv. Senere på efteråret var det planen at undersøge, om vi kunne starte et forældre-hold mere. Målet var derfor at informere alle 900 brugere i KABS om projektet, både afdelingsbrugere og mus-klienter¹³. Vi startede med at holde et informationsmøde på hver af afdelingerne i KABS og i Ballerup-afdelingen, men eksklusiv Herlev-afdelingen. Det første møde var i Gentofte, hvor imidlertid ingen mødte op. En blev inviteret til at høre nærmere på opfordring af en af vores Gentofte-deltagere, som havde meldt sig til at hjælpe os med informationsmødet. I Ballerup var der to mødt frem, mens der i Hvidovre og Glostrup var hhv. dukket 1(2 mere blev inviteret på stedet) og 6 interesserede op.

Kort tid efter informationsmøderne sendte vi breve ud til alle mus-klienterne med en brochure om ForældreVinklen. Se vedlagte. Syv kvindelige mus-klienter henvendte sig og 10 mænd - heraf i alt to par. Tre kvinder var til forsamtale og to af disse planlagde deltagelse men fik aldrig påbegyndt. Seks mænd har været til forsamtale, og fem af disse påbegyndte deltagelse.

Det er således deltagerne selv, afdelingernes personale og informationsmøderne, der har givet os flest deltagere.

Hvis vi inden projektstart havde forestillet os, at det kunne blive nødvendigt at sortere aspiranter fra, som vi fornemmede ikke ville kunne indgå på en frugtbar måde i gruppen, så har dette aldrig været aktuelt. ”Selvselektionen” har været hurtigere end os. Inden vi gik i gang havde vi en forestilling om, at nogle deltagere ville kunne lægge pres på os i forhold til, at vi skulle gøre noget ved deres sag. Men det har snarere været fornemmelsen, at deltagere, der har haft store vanskeligheder i deres liv, har afholdt sig fra at komme i ForældreVinklen.

Frizonen er ikke kun et spørgsmål om, hvorvidt skodderne holder. Frizonen er også fortroligheden med os som gruppeledere, vores kompetencer men ikke mindst fortrolighed med de andre deltagere, og hvem de er fra gang til gang. Paradoksalt nok. Hvis

¹³ På det tidspunkt hvor projektet starter, er KABS brugere inddelt i afdelingsbrugere, der kommer mere eller mindre dagligt i en af KABS' afdelinger, og Mus-klienter, der afhenter deres medicin ved Falckbusser eller på apotek. I dag er strukturen anderledes med mere flydende overgange imellem de to kategorier.

vi fornemmer rigtigt, betyder det, at ForældreVinklen vælges fra, når noget brænder meget på. Det kan skyldes, at tilliden til, om frizonen holder i praksis, ikke har kunnet holde til en prøve. Eller at det har været for krævende at forholde sig til vanskeligheder i en social setting.

Katja er kommet i vanskeligheder med faren til deres fælles søn. Svære spørgsmål svirrer i luften om, hvor sønnen skal bo. Skal han anbringes udenfor hjemmet? Katja kommer ikke i ForældreVinklen, mens alt dette står på, og vi har meget lidt telefonisk kontakt. Da det endelig lykkes at få et personligt møde i stand med Katja, gør hun det klart for os, at hun ikke har det overskud nu, som hun synes det kræver at være i ForældreVinklen.

Indledning til intentionskapitlerne

De følgende afsnit ser på, hvordan vi har arbejdet videre med projektbeskrivelsens idéer. Som nævnt rummer projektforslaget intentioner, som kan inddeles i 3: en undervisende intention, en pædagogisk/terapeutisk intention og en netværksdannende intention.

Vi har valgt frem for det pædagogiske at betone det terapeutiske islæt og tilføje en supervisionsintention. Ligesom den undervisningsorienterede er nedtonet mere end oprindeligt tænkt.

Intentionerne vægter det personlige, det fælles og det almene på forskellige måder.

Den terapeutiske supervisionsorienterede tilgang starter i situationsbeskrivelsen, i den helt personlige hverdagsagtige vinkel på et spørgsmål.

Den netværksdannende intention orienterer sig om, hvad vi kan give hinanden, og den måde vi forstår os selv på i en kontekst med andre. Det handler om at søge fællesskab og om de processer, der ligger i at se på, hvor meget vi ligner hinanden, hvordan vi er forskellige, og om hvad vi kan bruge denne lighed/forskellighed til i forståelsen af os selv og andre.

Undervisningsintentionen starter i det almene. I mere generelle og abstrakte beskrivelser, der præsenterer sig som lovmæssigheder og almene gyldigheder. Sådan er vi mennesker indrettet, sådan er børns behov etc.

Med forbehold for, at der er store fællesmængder, kan man som tankeeksperiment tænke de 3 intentioner sammen med de 3 domæner og derudover sammen med dimensionerne, det personlige, det fælles og det almene:

Den **terapeutiske / supervisionsintention** tager udgangspunkt i den **personlige** dimension og dermed det **æstetiske domæne**: personlige værdier for godt og skidt og hvordan det praktiseres.

Refleksionens domæne er den **fælles** refleksion, hvor vi vinkler sammen og får øje på vores egne og andres øjne og billeder. Vi ser det personlige domænes byggestene og kan tage stilling til dem. Vi har at gøre med fællesskabets dimension og **netværksdannelsesintentionen**.

Produktionens domæne er det, der er forhandlet på plads og ligger fast. Det er viden, synspunkter der præsenteres som det **almene**, lovmæssigheder, eviggyldigheder og teorier. Alt dette kan man **undervise** i.

*Den terapeutiske /
Supervisions-intention*

Undervisningsintentionen

*Netværksdannelses /
Selvhjælps-intentionen*

Den personlige dimension

Den almene dimension

Fællesskabets dimension

Det æstetiske domæne

Produktionens domæne

Refleksionens domæne

Intentionerne har ligesom domænerne hver deres gyldighedsområde. Ingen af dem ville kunne undværes helt.

Hvis vi kun havde bedrevet individuel terapi, havde vi ikke fået fat i det trækplaster, som andre kan være. Vi havde heller ikke fået den almengørende effekt frem ved, at man lærer om sig selv ved også at lære om andres personlige liv. Endelig ville vi ikke have efterladt os sociale muligheder, når projektet sluttede.

Beroede ForældreVinklen kun på undervisning, kunne vi have været ”hovedet der forlod kroppen”. Deltagere kommer formentlig ikke tilbage, hvis indholdet ikke kommer til at leve for dem.

Den undervisende intention har meget at give i den enkeltes søgen efter faste syns- og holdepunkter. Uanset at projektet har en meget vinklende måde at tænke på, benytter vi os også af mere almene pointer i vores værktøjskasse, hvilket vi forsøger at fremhæve igennem rapporten.

Vi erfarer, at de faglige intentioner i praksis på en gang er meget sammenblandede og nødvendige at balancere nøje imellem. De følgende kapitler kommer ind på, hvordan vi har operationaliseret intentionerne og vores overvejelser om ikke at falde i forskellige grøfter.

Den terapeutiske og supervisionsorienterede intention

Af de intentioner, som projektforslaget lagde op til, har vi valgt at fremhæve den terapeutiske og supervisionsorienterede. Terapi-intentionen var som tidligere nævnt ikke klart formuleret fra arbejdsgruppens side. Men intentionen lå mellem linierne i form af bud på nogle gruppeorienterede samtaleformer.

Vi ser det terapeutiske klima som selve den positive udmøntning af idéen om en frizone og derfor som moderbenet blandt de 3 faglige intentioner.

Frizonen er ikke kun et fristed fra noget udenfor ForældreVinklen, men også et sted, som i sig selv er frisættende i forhold til domme, rigtigt/forkert, sanktioner og forandringspres.

En regelfri zone

Vi har fortolket opgaven at tilbyde en frizone og give adgang for alle forældre i KABS, som en opgave om at være rummende.

En markant praktisk side af denne fortolkning er, at ForældreVinklen har været et sted, hvor der stort set ingen regler er. Ingen regler for hvor mange gange man kan være fraværende uden at blive meldt ud af gruppen. Ingen regler for, hvor sent man må komme. Ingen regler for, hvilken medicinsk dosis man må være på for at være med.

Vi ser dette som en radikal følge af idéen om en frizone, men også som en nødvendig holdning for at sikre frizonens tiltrækningskraft. Når tilbuddet alene skal hvile på frivillighed, må der satses på ”gulerødder” fremfor ”piske”. Gulerødderne har skullet være meget attraktive, netop fordi der ingen piske har været.

I en terapeutisk forståelse betyder det, at samværs- og arbejdsklimaet skulle være trygt, anerkendende, empatisk og nysgerrigt overfor forældrenes egen vinkel. Vi har altså valgt at stræbe efter at skabe en ForældreVinklen som en zone fri af pædagogisk brug af konsekvenser, sanktionering, på forhånd definerede almene udviklingsmål (f.eks. færdigheder i at kommunikere med et barn), regler og aftaler.

ForældreVinklens metoder og redskaber

En stor del af de følgende beskrivelser af metoder, redskaber og almene pointer, har vi først fået endeligt definerede for os selv under skriveprocessen. Deltagerne har derfor ikke mødt pointerne helt i denne form.¹⁴

¹⁴ Oplevelsen af, at skriveprocessen gør pointerne klarere, er også beskrevet i rapporten ”Evalueringsrapport, Ud af huset forebyggelse af hashmisbrug” – Herlev Kommune 1998. Forfatterne citerer meget passende Kierkegaards udtalelse: ”Livet levet forlæns, men forstås baglæns”.

Vores terapeutiske tilgang har foruden en anerkendende og ikke normsættende holdning været præget af to grundlæggende principper for valg og udvikling af metoder:

- Det ene princip er at søge forskellige vinkler på en sag ved bevidst at vende og dreje en problemstilling og kaste forskelligt lys på den for herved at søge at udvide forståelses- og handlemuligheder.
- Det andet princip har været at fremme refleksion hos deltagerne ved at differentiere og forbinde handlingsniveauet og værdiniveauet i deltagerens fortællinger¹⁵.

Begge tilgange har til hensigt at få deltagerens eget sprog og refleksion i arbejde.

Metode: værdsættende fokus.

Det er de systemisk narrative tilgange, som har inspireret til denne metode. Indenfor denne tilgang tænkes identiteten som de historier, som vi fortæller om os selv.

Det terapeutiske arbejde består i, at personen inspireres til at fortælle flere historier om sig selv med et værdsættende fokus. Der er intet eksplicit ønske om at fjerne noget, hverken de ”forkerte” handlinger eller ”forkerte” historier. Det centrale er at løfte værdierne ud af de handlinger og historier, som allerede er der og frigøre bundetheden til bestemte fastlåste måder at tænke på. Det gøres ved at finde ”meningen” med handlinger og konkrete situationer¹⁶.

Den nøje sammenhæng mellem handlings- og værdiniveau er vigtig, fordi ingen historier har værdi, hvis de skrives i den blå luft. De historier, der skal fortælles, skal være tæt forbundet med konkrete situationer, hvor man har gjort noget, sagt og opfattet noget.

Hvis man skal synes noget ”mere og noget bedre” om sig selv, får det kun substans, hvis det kan hægtes på en handling. Man kan ikke løbe fra en handling.

Når en deltager har taget en problemstilling med, handler det således om at stille spørgsmål til de konkrete handlinger:

Handlingsniveau:

Hvad skete der, hvad gjorde du,
hvad gjorde andre, hvad lykkedes,
hvad lykkedes ikke, hvor skete det,
hvor længe varede det, hvordan forberedte du dig, er det sket før,
hvad skete forinden etc.....

mellem handling og identitet (det som Michael White ville kalde handlinger for os. Han kalder niveauerne for ”landscape of actions” og ”landscapes of

Alice Morgan (2000) har skrevet en *easy-to-read* bog om den narrative tilgang.

Dette reflekterer vi sammen med et værdiniveau:

Værdiniveau:

Hvad synes du om det, hvad betød det for dig, hvilken effekt mener du det havde, hvad siger det om det du står for, hvad krævede det af dig, hvilke værdier er i klemme for dig i denne situation, hvad håbede du på ville ske, hvad ville du synes om en anden der gjorde det du gjorde, ...etc....

Spørgsmålene får fortællingen i gang og udfolder dens muligheder for nye synsvinkler.

Når Trine skal følge sin datter hjem til plejefamilien efter et samvær, sørger hun for, at stemningen er hyggelig og rar, fortæller hun.

*”- Okay, (spørger vi), hvad **gør** du, for at stemningen skal blive hyggelig og rar?*

Vi synger nogle sange sammen, tit de samme...

*- Hvad tror du det **betyder** for hende?*

Det giver en nærhed imellem os og hun bliver glad.

*- I synger sammen... er der **andet I gør** sammen?*

Vi giver os god tid. Jeg taler med hende om forskellige ting, og det er kun os to, der er sammen.

*- Så hvad er det, du **lægger vægt på**, ved at det kun skal være hende og dig sammen?*

Hun skal have mig helt for sig selv, og der skal ikke være andre, der får min opmærksomhed. Jeg fortæller også ærligt om nogle følelser. Så lærer hun måske også selv, at man kan være ærlig.

*- Så du bliver en slags **positiv rollemodel** for hende?*

*- Hvad kan det **betyde for hende**, at kunne være ærlig?*

Jeg prøver at gøre det nemmere for hende at skulle tilbage til plejefamilien. At hun kan sige noget om, hvordan det er for hende. Det skal ikke gå for stærkt. Der skal ikke være for meget pres på hende. Hun skal have nogen at tale med om, hvordan hun har det.

*- Det lyder som om, du prøver at finde en **børne-agtig måde** at være sammen med hende på, hvor der ikke er så mange voksen-krav...*

*Ja, jeg vil gerne **vise hende at jeg er glad for hende**. Og vise at **overgangen** mellem hendes mor og plejefamilie skal være rar.*

I beskrivelsen af denne situation, hvor opgaven er at fortælle om en dejlig episode/situation med et barn, forstærkes fortællingen om Trine som en mor, der ”tuner” sig ind på barnets niveau, på en kropslig, musisk måde. Og som formidler sine egne værdier om ærlighed til sit barn.

Trine og vi andre bliver både skærpet på, at det kan være en værdi i forhold til overgangen mellem to hjem, men også hvordan sådanne værdier kan konkretiseres i handlinger. Trine og vi andre bestyrkes i at se på hende, som en der handler, og har gode grunde til det.

Billedet er hun selv medskaber af. Spørgsmålene vi stiller, hjælper billedet af hendes gode vilje frem og profilerer den med vægt på ressourcer. Enkelte steder kan vi tilbyde en re-formulering, et tilbud om et skærpet billede f.eks. en ”positiv rollemodel”. Måske kan hun bruge det. Eller måske kan det inspirere hende til at finde et andet ord, der rammer mere plet.

Den enkeltes gode viljer tales frem og får plads uden at den ”fortyndes” af beskrivelser om, hvordan den enkelte ikke får levet op til sin gode viljer eller om andres kritik, eller modarbejdende meninger og viljer.

Allerbedst er det at kunne stille spørgsmål, der fremkalder og skaber deltagernes egne anerkendelser, ressourcer og refleksioner. Værdsættelse har ikke samme virkning, hvis det er udformet som jubel-ros fra gruppeledernes side. Sådant ville det have været, hvis vi for hurtigt overtog historien og hængte plus-ord på den og hende. ”Hvor er du lydhør,.. hvor er du god til nærhed, ...hvor er du tålmodig...” eller lignende.

Ved at spørge til hendes værdier for det hun gør, svarer hun automatisk i et selvanerkendende lys. Vi konkluderer ikke, men arbejder på at tydeliggøre forbindelsen mellem det, hun tror på, og det hun gør.

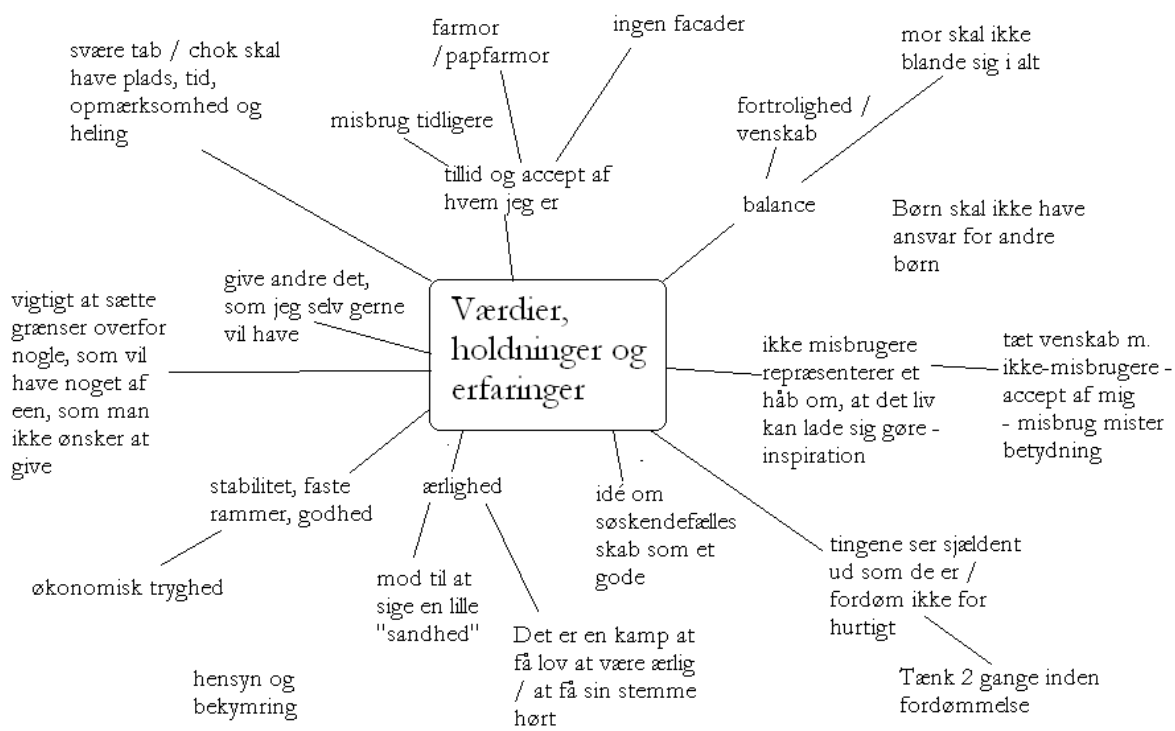
Netværksbilledet er en opgave, som i særlig grad har fokus på at fortælle deltagerens værdier og gode vilje frem.

Netværksbilledet – en opgave

Netværksbilledet er en øvelse, som fokuserer på, hvad den enkelte har bragt med sig af holdninger, værdier og moral fra sine betydningsfulde relationer. Deltageren tegner et kort over de vigtige personer, som er og har været i vedkommendes liv. Vigtige personer på godt og ondt fra fortiden og nutid.

Deltagerne instrueres i at tegne sig selv i centrum og personerne rundt omkring. Man kan bruge afstand og nærhed til angivelse af, hvor tæt eller fjern relationen er. Der gives tuscher i forskellige farver, som kan bruges til at fortælle om relationernes kvaliteter, varme / kulde, spændinger etc. Omkring 10-15 minutter bruges til at lave tegningen, som efterfølgende danner grundlag for en længere fortælling, der samles i nogle hovedpunkter, som afbildes på tavlen.

Gruppelederne interviewer i hovedtræk ind omkring, hvad relationerne/personerne har bidraget med af erfaringer, holdninger, værdier i hovedpersonen/deltagerens liv. Hovedfokus er på, hvordan relationen har formet deltagerens egne livsholdninger og moral, værdier og gode viljer. Selv relationer, der giver anledning til negative fremstillinger/historier om svigt, misbrug, har som regel også været grobund for dannelsen af betydningsfulde holdninger og værdier hos deltagerne, som dukker op, når interviewet vinkles derefter. I alle tilfælde har deltageren fået dannet sig værdier om, hvad han/hun mener, man ikke bør gøre.

Figur 1

Det linguagram (mindmap), der kommer frem på tavlen, fortæller således historien om hovedpersonen som et menneske med mange værdier og holdninger. Det er fortællingen, som den bringes frem af spørgsmålene, der konstruerer det moralske værdisæt, og eftersom det er hovedpersonens egne svar, der beretter historierne, bliver billedet personligt gyldigt.

Historiens gennemgående træk vil markere sig som forskellige fra historier om at have gjort alting forkert, eller historier om altid at have været ”udsat for”... ulykker, eller historier om, at meget har været elendigt. Hovedhistorier, der kan være overvejende anklagende, bekymrende, eller (selv-)beskyldende. På denne måde er metoden effektiv i forhold til at understøtte udviklingen af nye narrativer, med positive selv-billeder.

Opgave: beskriv en god situation mellem mig og mit barn.

Deltagerne får til opgave at fortælle hinanden to og to om en dejlig situation ”mellem dig og dit barn, som du tænker på med glæde”. De skal gå ud fra spørgsmålene:

Hvad gjorde du, som var med til at gøre det til en rar situation? Hvad betød det for dit barn? Hvad bidrog dit barn med? Hvad betød det for dig? Hvilke ydre omstændigheder var med til at skabe situationen?

På tavlen skriver vi navnet på deltageren og dennes evner og kvaliteter, som de fortællers frem. Situationen bliver kun beskrevet kort, så vi andre kan følge med. Det, der bliver skrevet på tavlen, er de positive billeder, som kan ”fremkaldes” af situationen.

Nogle har måske en tendens til at tænke, at deres situation er ikke noget særligt. Det vil være gruppeledernes opgave stille og roligt at få situationen til at leve ved at stille spørgsmål til den, som får fortællerens selv-værdsættende sprog igang.

Kasper syntes ikke, at hans tur med børnene i biografen, er noget særligt. I løbet af den halve time, som det tager os at interviewe ham om oplevelsen, spørger vi til, hvad turen krævede af ham.

Faktisk var situationen meget krævende. Først og fremmest krævede den, at han overvandt sin angst for at være blandt mange mennesker. Et stort men ”usynligt” skridt, som børnene og de fleste andre er uvidende om sværhedsgraden af. I fællesskab får vi fortalt historien om, hvordan hans ”farinstinkt” og plan om at være ”en far der stiller op”, giver ham styrke til trodse sin angst og ændre på et langvarig mønster med at holde sig fra forsamlings med mange mennesker.

Hvad han ikke har kunne trodse for sig selv –bliver muligt, da det gælder hans børn.

Kasper bemærker smilende, hvordan hans ”lille” historie kom til fylde på en uventet måde.

Metode: At vende og dreje i mange belysninger

At vende og dreje problemstillingerne er lige så central en metode som det værdsættende fokus. En problemstilling fremlægges, som ordet antyder, for det meste som noget problematisk. Et dilemma, en knibe eller lignende. Dette er een vinkel, og som regel den første.

Ud over at få handlinger beskrevet, både fortællerens egne og andre parter, spørger vi som nævnt ret hurtigt til, hvilke værdier fortælleren har i klemme. Hvad er der på spil for ham/hende? Måske er der forskellige vinkler her allerede, - noget ”på den ene

side” og noget ”på den anden side”. Vinkler med hver sin gode vilje. Fortælleren kan have flere gode viljer, ligesom modparten i sagen/situationen for det meste også har en god vilje. Jo mere deltageren fortæller sin gode vilje frem, jo mere plads vil der ofte blive til også at se på andre gode viljer i andres vinkler.

I første omgang kan det se ud som om, problemet er en kamp mod noget negativt. Men billedet kan ændre sig og blive differentieret i forskellige mindre fastlåste retninger.

Tanja har længe puslet med idéen om at fortælle sin søn om, at hun får metadon og har været afhængig af illegale stoffer. Hun vil gerne give ham en forståelse af, hvorfor han i en periode blev fjernet, da han var lille. Hun har været rigtig meget i tvivl om, hvad der var det bedste at gøre, for hun har også været bekymret for, hvilke tanker han kunne få om hendes og deres fremtid sammen. Og andres fordømmelse. De gængse eksisterende billeder af narkomaner må være meget skræmmende for et barn at forholde sig til, tænker hun.

En dag har hun gjort det. Fortalt sønnen sin afhængighed af stoffer og den metadon hun får i dag.

Vi taler i ForældreVinklen om, hvordan oplevelsen var, hvad det vil betyde, og hvordan hun kan styre de fordele og ulemper, der er ved den viden, hendes søn nu har. Vi taler endvidere om, at hun har haft en god vilje bag beslutningen om ikke at fortælle ham om stofferne, men at hun også oplever en god vilje ved det slør-løft, hun nu har taget skridt til.

De første gange, vi hører Tanja fortælle om dette dilemma, er det en fortælling om, at uanset hvad hun gjorde, om hun valgte tavsheden eller afsløringen, ville det være belastende for sønnens liv. Men efter denne dag, tages skridt til en anderledes historie om, at hun bygger bro mellem forskellige – tilsyneladende modstridende gode viljer. Hun har intuitivt fundet det rette tidspunkt, hvor hun kan introducere den anden gode vilje.

I samtalen bliver vi skærpet på, hvordan hun kan kombinere de to slags gode viljer, og justere ind alt efter, hvordan hun læser sønnens behov og mulighed for at bruge viden overvejende til noget positivt. Afhængig af hans alder og situation i øvrigt.

Med lidt god vilje(!), kan der fortælles ”god vilje” frem i alle strategier, selvom de tilsyneladende er modsatrettede og har modsatrettede fordele og ulemper. I afdækningen af gode viljer, men også barrierer og forhindringer i modsatrettede strategier, kan nye kombinationsmuligheder opstå. Som i Tanjas eksempel. Under de gange, hvor hun omtaler sit spørgsmål, sørger vi for at holde det åbent, hvad der er ”det rig-

tige at gøre”, og lader deltagernes forskellige vinkler gå i spil med hinanden. Alle har forskellige svar på dette påtrængende spørgsmål om, hvad én barn skal vide.

Godt råd til os selv og andre:

Støt en almengørende diskurs om, at der kan være mange kombinationsmuligheder af de forskellige slags gode viljer, som tilpasses individuelle situationer med børn i forskellige aldre og med forskellig viden allerede.

Brobygning mellem det man ønsker og det man gør –mellem værdiniveau og handlingsniveau.

Nogle gange er det vanskeligt at få handling og værdier til at hænge sammen. Der kan være tale om et særligt tåget forhold, især når det handler om forholdet mellem det man siger man vil gøre og det man faktisk gør.

Det er svært at finde et sprog, der kan bygge bro i tågen. Når sproget taler med baste punktummer og udråbstegn, er det ikke befordrende for brobygning. Tværtimod øges afstanden.

ForældreVinklens fokus på den gode vilje har her været ude for udfordringer. Hvor finder man den gode vilje i, at deltagere i perioder har svært ved at komme, og hvad stiller vi op, når deltagere har negative billeder af gruppelederne.

I slutningen af projektperioden dukkede metaforen om brobygning op. Og i endnu større grad i skrivefasen. Hvis vi havde haft mulighed for det, ville vi i dag have fremhævet metaforen om det almene i, at alle mennesker har svært ved at få det, man ønsker, til at hænge sammen med det, man gør.

Vi kunne have talt om det på følgende måde:

Vi kender alle til, at forskellen mellem det man vil, og det man gør, kan være en rigtig drillepind. Reaktionen på forskellen kan være mange.

En er at være mystificeret: ”Hvorfor i al verden lykkes det ikke, når jeg nu synes, det er det eneste rigtige at gøre”. Hvad foregår der egentlig i relationen mellem ideal og praksis? Ikke sjældent mangler vi et sprog, der kan bygge bro her.

En anden reaktion er opgivelse i et negativt konkluderende sprog: ”Så er det også lige meget. Jeg giver op”.

Marie fortæller den første ForældreVinkel gang, at hvis hun ikke var kommet i dag (og heller ikke havde meldt afbud), så ville hun aldrig være kommet senere.

Eller man tager sig kortvarigt sammen, og fortæller med glæde hele verden, at nu er man én, der gør dette eller hint. I et selvopbyggende, selvafpudsende sprog.

Men vi kender også til, at engagementet til at være én, der gør dette eller hint, mister liv med tiden, og glider ud i sandet. Hvilket vi kan forbigå i tavshed. (Ofte ikke noget sprog.) Nogle gange forkastes planen, eller revideres. Nye ord bruges.

Andre gange er reaktionen selvfølgelig for den manglende viljestyrke i et selvanklagende sprog med bastante punktummer og udråbstegn. Typiske følelsesmæssige reaktioner kan være skyld og skam, som kan gøre det endnu sværere at bygge bro mellem ideal og praksis. Sproget mangler. Der er en uforståelig tåge mellem ideal og praksis. Kreative dækforklaringer, forsikringer om forbedringer og undskyldninger hører også med til billedet af typiske reaktioner på forskelle mellem idealer og praksis. Sproget er strategisk og måske tages (hvide) løgne i brug.

I en tilværelse med en afhængighed inde i billedet, kan forskellen mellem det, man planlægger, og det man gennemfører, være særlig stor og drilsk. Der kan være mange gode langsigtede mål, men afhængighedens kortsigtede mål, (der lindrer på kort sigt, men byder på ulemper på længere sigt) stjæler ofte billedet.

Afhængighedens kortsigtede mål møder meget let fordømmelse fra både én selv og omverdenen, hvilket oplagt inspirerer til at dække over dem.

Kun få gange har ForældreVinklens deltagere valgt at arbejde med afhængigheden og dens afbrydelser af langsigtede mål. Vi har heller ikke skulle behandle denne side af deltagernes tilværelse. Men vi har været berørt af forskelle mellem ”det man siger, og det man gør” i forhold til deltagelse og fremmøde.

Else var glad for at komme i ForældreVinklen og var der hver gang, da ForældreVinklen startede. Det til trods for, at stemningen var præget af en vis usikkerhed hos alle om, hvorvidt ForældreVinklen kunne overleve, eftersom der dukkede så få af de aftalte deltagere frem.

Men Else holdt fanen højt. Hun udtrykte en holdning om, at bliver man væk fra den aftalte deltagelse i ForældreVinklen, ”så vil man vel ikke sine børn det bedste?”

En nærliggende vinkel at lægge an – måske især nærliggende i ForældreVinklens første dage, hvor de brobyggende billeder blandt både deltagere og gruppeledere endnu ikke var så veludviklet en del af frizonen.

Hvad skulle vi stille op, da Else selv begynder at udeblive. Vi vidste hvordan en af hendes vinkler på manglende målopnåelse så ud. Og hvis det var den hun lagde an på sig selv nu, var der i hvert fald ingen broer at gå på. Kunne vi tilbyde hende andre billeder?

Et brobyggende sprog

Et mere undersøgende sprog kan være rettet mod undersøgelse af lysten til ikke at følge planen, og barriererne mod at følge planen.

Et værdsættende fokus kan være rettet mod det, der faktisk lykkes i forsøget på at nå planen, og drømmen bag planen.

Et nysgerrigt, brobyggende sprog mindsker mystikken, øger forståelsen og dermed handlemulighederne.

Som en måde at beskytte den gode vilje, har vi sammen med deltagerne brugt ordet *barrierer* om mulige grunde til, at værdi og handlingsniveau ikke hænger sammen. Barrierer-begrebet levner plads til den gode vilje, samtidig med at der ses på, hvad der presser og forhindrer den i at helt at komme til udfoldelse. Billedet af en *barriere*, er noget, der ligger udenfor én i form af vanskeligt passérbare forhindringer både for deltagerne og for os¹⁷. Vi kan positionere os ”sammen med ” deres gode vilje til at komme og bremse os selv og dem i at beklage os.

Et tilsvarende brobyggende billede er at tale om *deltagelse* som ”en skrøbelige blomst”, der skal plejes omhyggeligt for at kunne overleve. Her reformuleres problemet med udeblivelse til en positiv metafor, hvor vi ikke fokuserer på det, som ikke er der, (og som burde være der), eller det som er der, (og som burde væk). Vi fokuserer på det, som er der, og som vi gerne vil have mere af. Stabil og engageret deltagelse fra deltagernes side¹⁸. Metaforen ”skrøbelig blomst” vækker omsorgsfølelser, og på akser som ansvar/ikke ansvar, aktiv/passiv tildeler vi os selv som gruppeledere et stort ansvar for at tilvejebringe et klima for de skrøbelige blomster, så de kan blive stærkere.

Vi ringer til Helle, der ikke har været der de sidste gange. Vi har haft ringet til hende inden hver gang, og alle gangene har hun sagt, at hun ”kommer i morgen”. Vi har ikke spurgt hende om, hvorfor hun ikke kom

¹⁷ Inspirationen til denne type tænkning kan hentes hos Michael Whites tanker om muligheden for at tackle problemet via eksternaliserende metaforer. Ved at personificere problemet, som et ”væsen”, der ligger udenfor personen, holdes identiteten ren og adskilt fra problemet. Det frigør kræfter til både at gennemskue, forstå og bekæmpe problemet med en helte-identitet. Læs evt. mere om tilgangen hos White (2000) og hos Morgan (2000).

¹⁸ Michael White (2000) er med inspiration fra Derrida optaget af begrebet om ”The absent but implicit”. Implicit i enhver udpegelse af et problem, som skal fjernes, ligger et billede af noget positivt, som man drømmer om skal være til stede. At dyrke drømmen om det, der gerne måtte være til stede, frisætter en anden energi, end den der bruges på at bekæmpe problemet. Det handler altså ikke kun om at bevidne problemet men i lige så høj grad om at bevidne den ufortalte historie, der gemmer sig i problemet. Den ufortalte historie om, hvad man har kæmpet for i sit liv, hvad man tror på er vigtigt, herunder grundlæggende håb, drømme og værdier samt grundlæggende indsatser og satsninger i livet. Når den ufortalte implicite historie fortælles, fremhæves historien om personen som aktivt handlende og værdiorienteret.

sidste gang, og adspurgt om ForældreVinklen er, som hun kunne tænke sig det, svarer hun altid, at det er det. Men hun kommer næsten aldrig. Hun nævner ofte bagudrettet, at der sidste gang var den og den forhindring (travlhed, manglende overskud), men hun sætter ikke ord på dem forinden eller på dagen i form af et afbud. Til de andre i gruppen fortæller vi, hvad vi har fået at vide af Helle, (og som vi har aftalt med Helle, at vi kan sige). Vi gætter måske åbent på, hvad der kan være af forhindringer, og er omhyggelige med at bruge et "brobyggende sprog", der beskriver legitime og menneskelige grunde/barrierer til ikke at komme, selv om man ønsker det.

I dette tilfælde må vi konstatere, at vi mangler en sproglig bro til at tale med Helle om forskellen mellem det, hun siger, og det hun gør. Hendes udtalelser om, at hun bestemt vil komme, er vanskelige for os at tage for andet end pålydende. Men vi kan bygge bro med de andre deltagere og opbygge hypoteser, der er nysgerrige og ikke fordømmende.

Vi taler til gruppen som en helhed, - andre kan jo komme i samme situation, og byder ind med legitimerende udlægninger af fravær, som er klar til brug.

Vi ved ikke af hvem og hvornår, men de er parate som repræsentationer af brobygning og som fravær af fordømmelse.

Helt fra starten har vi valgt ikke at bruge et kritiserende og beklagende sprog. Dette gælder f.eks. i forhold til udeblivelser, som jo ellers er en af de adfærdsformer, der påvirker projektet meget. Med det brobyggende sprog arbejder vi forebyggende og signalerende overfor hele gruppen¹⁹. Vi har valgt ikke at undersøge, hvorfor det sagte/ planlagte ikke blev fulgt, og hvorfor adfærden ikke er ideel (også indenfor deltageres egne beskrevne normer). I hvert fald ikke imens, der er andre udsagn, vi kan tage for pålydende, og som måske dækker for noget andet. Men vi kan ad omveje give eksempler på "broer", og inspirere til at bruge dem.

Vi har flere eksempler på, at deltagere bygger bro, uden dog at kunne sige så meget om, hvorvidt det er nye broer inspirerede af ForældreVinklen, eller nogle gamle kendinge for deltagerne.

Alice ringer ikke afbud en dag, hvor hun bliver hjemme. Næste gang fortæller hun, at hun bare ikke orkede at komme. Fristelsen til at blive under dynen var for stor. Hun havde heller ikke overskud til at skulle fortælle om, hvordan hun har det for tiden. Men hun ærgrede sig også meget over,

¹⁹ Den gruppeanalytiske tænkning, som har rødder i psykodynamisk tradition, er optagede af de gruppeprocesser, hvori den ene deltager kan være talerør for ubevidste idéer på gruppens vegne. Denne tanke vil i ForældreVinklens kontekst betyde, at vi kan se det brobyggende sprog forplante sig i gruppen. Når en deltager benytter sig af brobyggende billeder, må det være udtryk for, at hun fornemmer, at gruppen kan bære det. (Se f.eks. Aagaard, 1994).

at hun ikke kom af sted, for, som hun siger, ved hun, at hun får det godt af at få talt ud om tingene.

Alice fastholder idealet om, at det er bedst at komme. Men hun sætter ord på sine grunde til udeblivelse, ord som ikke var til at finde på selve dagen i form af et afbud, men som kan udgøre en brobyggende fortælling ugen efter.

Brobygning er enhver form for smutvej imellem enten og eller, sort og hvidt.

Det kan være en deltager, der ringer for at spørge, om han må komme en time for sent, eller om han hellere skal udeblive. Eller en deltager, der under brunchen siger, at hun helst ikke vil på i dag. Hun vil bare lytte. Eller deltageren, der efter en længere pause begynder at komme i ForældreVinklen igen.

Alt sammen handlinger, som hvis de imødekommes tilladende er med-skabende af en gruppekultur, der søger og danner broer imellem idealer og praksis.

Broer om andre og fortiden

Det kan være nemmere at sætte ord på idealbrud, når der i udsagnet kan lægges en distance. Enten i form af, at man udtaler sig om sig selv i nær eller fjern fortid, eller at man udtaler sig om nogle andre.

”Det er den første i måneden i dag, så I skal nok ikke regne med, at der kommer andre end mig”, sagde Finn en fredag først på måneden, hvor der ikke kom andre end ham.

Jo flere brobyggende narrativer, jo bedre, uanset hvor meget distance, der er lagt ind, kan de smitte og inspirere til, hvordan vi sammen praktiserer frizonen fra fordømmelse.

Flaskeposter til den fraværende

Alle deltagere har haft perioder eller gange, hvor de har været fraværende. Flere gange er fraværet gledet over i egentlig ophør af deltagelse i gruppen.

Vi har haft ringet, skrevet breve og SMS'et en del til de fraværende. Som en typisk måde at gå frem på i følingen af, hvordan de fraværende har det med ForældreVinklen, kan vi i første omgang give oplysninger om "sidste gang", og hvad der er af planer for næste gang. En slags holden dem a jour, der understreger, at de stadig er med. Vi kan spørge til, om ForældreVinklen er, som de har forestillet sig det, eller "hvor er ForældreVinklen henne i dit liv lige nu".

Spørgsmålene er åbne og byder op til et udspil fra deres vinkel, hvor der kan være mange gode grunde til, at "der ikke er plads", eller at ForældreVinklen ikke er, som de havde forestillet sig det.

Vi lægger ikke op til fortællinger om, hvad de burde have gjort, f.eks. være kommet eller have meldt afbud. Men naturligt nok taler mange deltagere med den stemme, selvom vi vælger at gå uden om den.

Fornemmelsen er, at opringningerne, så længe de ikke er anklagende, kan fungere som alt fra påmindelse til den glemsomme, til opmuntring til den selvfordømmende over ikke at have meldt afbud sidste gang. - Fra det at vise interesse ud over det forventelige, til det at give mulighed for en mini-evaluering uden om resten af gruppen. Det kan f.eks. være evaluering af, hvordan man har det med nogle af de andre deltagere, eller personlige barrierer, som kan være svære at sætte ord på.

Vi har været interesserede i at kigge frem ad og se, om der er noget vi kan være behjælpelige med omkring overvindelse af barrierer.

Vi spørger også, om de helst vil have, at vi støtter til fortsat deltagelse, eller om vi skal respektere, at de ønsker at stoppe. Vi skrev f.eks. et brev til Else med en vedlagt svarkuvert:

Kære Else

Din telefon er vist ikke til at have med at gøre for tiden, så vi prøver en ny metode, som du kan kontakte os igennem. Vil du være med til at prøve den af?

Vi skal i gang med at uddele nye datoer til afdelingerne, og skal derfor helst have talt med dig inden. Da du ikke har været der nogle gange, vil vi gerne lige opdatere dig lidt om, hvor ForældreVinklen er henne nu, og høre lidt om hvor du selv er henne.

Kunne du på vedlagte kort skrive et par ord om:

*Er du stadig med i ForældreVinklen?
Er der noget, der forhindrer dig i at komme, som du synes vi skal vide noget om?
Eller er der andet, du har på hjerte?
Kan vi på nogen måde være til hjælp?*

Flere af deltagerne har nævnt, at de håber at du kommer igen.

Vi har vedlagt en frankeret kuvert og et kort, og du kan selvfølgelig også ringe til os, hvis du kommer i nærheden af en telefon.

Vi ved ikke, om flaskeposten nåede frem, og hvordan den er blevet modtaget. Sådan har det været i flere tilfælde.

Selvom vi har været optagede af at tilbyde brobyggende og ikke-fordømmende udlægninger af udeblivelser og fravær, er det også en mulighed, at de mange henvendelser (telefonopringninger og breve) har været ”pindebrænde på skammens bål”.

I stedet for at inspirere til brobyggende sprog, har vores spørgsmål måske antændt de vanlige ”ideal-svar”. Der, når de først er udtalte, kan være med til at gøre afstanden mellem ideal og praksis sværere at bygge bro over.

Godt råd til os selv og andre:

Sørg for at formulere mange forskellige vinkler overfor den fraværende, så der er muligheder at vælge imellem. Alle bør fremstå som forståelige og legitime..
Alle bør fremstå som forståelige og legitime.

Almen pointe: Det skal give mening at komme uanset hvem der er mødt frem

Indrømmet, så har det været vanskeligt for os - især i starten - at fastholde troen på, at ForældreVinklen kunne overleve med det til tider begrænsede fremmøde.

Vi var hurtigt ude med et motto, som skulle opmuntre både os og deltagerne. Det skal give mening at komme, uanset, hvor mange der er mødt frem. Det gælder også, selvom der kun er dukket een deltager op.

Med dette motto markerede vi overfor os selv og deltagerne, at vi ikke ønskede at bruge energi på at ærgre os over det grundlag, som ikke var der, men se fremad imod det, som kunne være der.

Hvis det lykkes, er vi med til at bygge bro. En deltager er ikke det samme som ingen deltagere. Vi befinder os stadig et sted mellem alt eller intet.

Hvis det ikke lykkes, bekræfter vi, at afstanden mellem idealet om ForældreVinklen og den reelle praksis er umulig at overvinde. Og de beklagende historier kan hurtigt forplante sig iblandt de billeder, som deltagerne i forvejen sikkert har rigelige af. ”Vi narkomaner er ikke stabile, - ...”.

De fraværende skal ikke kunne stilles til regnskab for, at de fremmødte ikke kan få noget ud af ForældreVinklen.

Karsten er næsten lige startet i ForældreVinklen, da han en gang er den eneste, der kommer. Situationen er uventet. Han er ikke en person, der taler meget om sig selv.

Han instrueres i at lave netværksbilledet, og det tager 10 minutter. Vi har 3 timer tilbage af ForældreVinklen.

Det var først senere i forløbet, at vi fandt frem til metoder, der kunne bære, at der kun var én deltager. Metoder som til gengæld var så fyldige i sig selv, at situationen ikke følte kunstig og tiden lang²⁰.

Den ideelle ForældreVinkel

Vi skal komme ind på et andet emne, som vi ser som en måde at have et – måske afstandsforøgende samspil med dynamikken mellem ideal og praksis.

I starten af ForældreVinklen mener vi, at vi befandt os for længe i et forestillingsmodus (på ideal/ønskesiden) med deltagerne. Ved at bruge de første gange på at tale om, hvordan deltagerne kunne ønske sig, at ForældreVinklen kunne hjælpe dem, og hvordan vi skulle gøre det, var vi med til at opbygge idealbilleder for, hvordan ForældreVinklen burde være.

Vi lod deltagerne interviewe hinanden ud fra spørgsmål som:

- Hvad kunne du ønske dig af indhold i ForældreVinklen?
- Hvad skal der til, for at ForældreVinklen bliver et godt sted at være?
- Hvad kræver det af deltagerne og af gruppelederne?
- Hvad ville kunne gøre det til et svært sted at være?
- Hvordan vil du gerne kommes i møde, hvis du på et tidspunkt af private grunde er udeblevet fra ForældreVinklen, og har svært ved at komme igen?

²⁰ Se afsnit om linguagrammer på tavlen i kapitlet om undervisningsintentionen.

Svarene var - ikke overraskende, at ForældreVinklen skulle være et sted, hvor man aldrig udeblev fra uden afbud, og hvor man i øvrigt formåede at komme stabilt til. Et sted, hvor man talte til hinanden i et pænt sprog, og hvor man ikke mødte fordømmelse. Hvor man kunne vise alle følelser, og der skulle ikke være noget sidemisbrug!!

Imens vi noterede deltagernes ønsker til, hvordan ForældreVinklen og de selv som deltagere burde være, forsømte vi – set i bakspejlet - de første gange ”at komme i gang” med selve indholdet i ForældreVinklen.

Vores gode vilje var at være demokratiske, og at deltagerne selv skulle være med til at formulere rammerne for måderne at være sammen på.

Vi skulle have noget meningsfuldt at lave de første gange. Men da der de første mange gange næsten hver gang var nye deltagere tilstede, som vi lavede det indledende interview med, blev dette ideal-modus holdt for længe i live.

Vi førte nye kommentarer ind i et fælles dokument, hvis det, som den nye bidrog med, var nyt i forhold til tidligere deltageres bidrag. På mange måder en fin måde at anerkende den nyes bidrag, repetere de ældre deltageres bidrag, og tale i generelle vendinger om konceptet. Fornemmelsen var imidlertid, at det kunne blive trættende for de ældre deltagere at høre de samme ønsker og idealer igen og igen.

Efter 3 måneder havde vi fået ny deltager ind imellem, men her var vi gået over til i højere grad at lade nye indgå i arbejdet med det samme. Arbejdet tilrettelagde vi, så både nye og gamle fik sagt noget og derigennem fik præsenteret sig og ForældreVinklen for hinanden.

En dag er Birgitte med for første gang. Af de gamle, der kommer den dag, er der Wenke, som har været med længe, Kaya, der næsten lige er startet, og Ulla der har været med nogle måneder. Vi foreslår, at alle arbejder med at beskrive en situation med deres børn fra julen, som de har noget på hjertet i forhold til.

Vi bruger øjne-metoden (se under denne overskrift). Alle får sagt noget den dag. De gamle deltagere arbejder på lige fod med den nyankomne Birgitte. Indimellem falder der kommentarer fra både gruppeledere og gamle deltagere til Birgitte om, hvordan ForældreVinklen kan bruges.

Godt råd til os selv og andre:

Hvis gruppen er en åben gruppe og ofte modtager nye deltagere, bør velkomst ritualet være kort eller helt fraværende og i stedet finde sted igennem aktiviteter, som også er nye/spændende for de ældre deltagere. Evt. kan det være opgaver, der ridser noget op for de ældre deltagere. F.eks. hvad de ønsker at arbejde med i deres personlige ForældreVinkler.

Vinkler i konkurrence

Enkelte gange har deltagere haft skeptiske billeder af os eller store forventninger, som vi ikke kunne indfri. Billeder af os og vores roller, som vi fandt det påkrævet at frigøre os og deltagerne fra. De skeptiske billeder har handlet om frygt for, at projektet mest var til for vores egen eller for systemets skyld.

Vi blev stillet spørgsmål om, hvorvidt vi forskede i dem som forældre, og hvad skulle alt det skriftlige på tavlen egentlig bruges til. Ville de som deltagere også få noget ud af det, lød spørgsmålene.

Andre og sameksisterende billeder har været forventninger til det, man kunne få ud af at være sammen med to psykologer. Forventninger til, at man kunne få nogle præcise guidelines til forståelse af, hvem man er, og hvad man skal gøre anderledes. Ved mødet med disse billeder gjorde vi meget ud af at undslå os rollen som eksperter, der kan udtale os autoritativt om dem som forældre og personligheder.

Vi foreslog i stedet at se på ForældreVinklen som et sted, hvor alle på kryds og tværs "giver hinanden gaver" (læs: nye godgørende vinkler). Vi som gruppeledere skal tilrettelægge muligheder for, at deltagerne giver sig selv og hinanden gaver, ligesom vi som gruppeledere giver gaver i form af frugtbare spørgsmål, omformuleringer og anerkendelse. Det rosenrøde synspunkt var, at i ForældreVinklen er alle gave-eksperter.

Jo mere Jørgen spurgte til, hvad han kunne få af os, jo mere afviste vi hans spørgsmål, følte han. Han følte sig i det hele taget afvist og latterliggjort. Vi forsøgte at "opløse" hans spørgsmål, behov og ønsker. Og jo mere han sagde til os, at vi ikke forstod ham, jo mere tavse blev vi. Han oplevede det som meget ubehageligt. Vi anede ikke, hvad vi skulle gøre. Tilsvarende: Jo mere vi sagde for at hjælpe ham, jo værre fik han det.

En trykket stemning kom til at fylde, og vores bekymring for, hvordan de andre deltagere havde det, voksede. Bl.a. var der en deltager med for første gang. Hvordan havde han det?

Vi foreslog, at vi måtte tale nærmere om dette på et tidspunkt, inden vi skulle mødes igen i gruppen. Hvor vi kunne få tid til at gå i dybden med hårdknuden.

Når vi reflekterede over episoden efterfølgende, måtte vi konstatere, at det ikke altid ligger lige for at gå ind på vores idéer om frizone, selvhjælp og terapi. Og at deltagerne kan have idéer, der direkte går på tværs af eller imod vores. Der var vinkelkonkurrence.

I vores efterfølgende refleksion med hinanden arbejdede vi med at lægge forskellige øjne på både deltagernes og vores behov.

En vinkel så vi som rent følelsesmæssig. En deltager, som føler sig kørt ud på et sidespor, som det skete her, har behov for et følelsesmæssigt varmt og rummende svar, der kan ”redde ham” tilbage igen. Vi kom med disse øjne til at forstå, at jo mere man som ”den magtfulde” unddrager sig og forklarer sig, jo mindre giver man, og jo værre føles det for den pågældende.

En anden vinkel var vores forhold til konteksten. Det var ikke muligt for os – midt i ForældreVinklen – at svare på andet end et rationelt, selvforsvarende plan. Vi kunne først se de ”følelsesmæssige behov” adskilt fra vores egen vinkel bagefter.

I situationen var vi optagede af at ”forklare”, hvad konteksten var og kunne give. Vi foreslog, hvordan deltageren kunne tænke anderledes. Vi – i vores vinkel - følte os også diskvalificerede og fastlåste i ikke at komme i gang med at vise, hvad ForældreVinklen kunne i praksis. Vi blev negativt forhåndsevaluerede, og hvordan skulle vi komme videre derfra og i gang med indholdet? Vinklerne konkurrerede og var begge optagede af at blive hørt. Vi mistede overblikket, fordi vores egen vinkel var i fare.

Vi mødtes udenfor gruppen og talte situationen igennem. Vi medgav blankt, at vi ikke havde kunnet hjælpe deltageren på et følelsesmæssigt plan, og at vi godt kunne se, at det havde været ubehageligt for ham. Indlevelsen var tiltrængt og et nødvendigt afsæt for at tale om kontekstplanet og vores perspektiv. Vores forskellige vinkler blev udredt, adskilt, og vi kunne fremover bedre i fællesskab koordinere dem. Deltageren har siden hen været der næsten hver gang.

Gode råd til os selv og andre:

Ved dynamikker, hvor en deltager føler sig groft misforstået/svigtet – gør da meget ud af indlevelse i dette perspektiv og møt dets behov. Indrøm at den pågældende ikke

fik den fornødne hjælp til at kunne forlade følelsen af ensomhed og svigt. Gør rede for hvilken kontekst, der vil kunne give hjælp. I vores tilfælde var det lettere for os at hjælpe på et terapeutisk plan uden for gruppetiden. Derefter kan der redegøres for eget – gruppeleders - perspektiv. Giv en forståelse af, hvorfor ”hjælp” i situationen ikke kunne lade sig gøre, hvordan man selv blev fanget ind.

Det er vigtigt at vinkler bliver adskilt, og at man lægger ud med at forstå den anden part ”til bunds” først.

Undervisningsintentionen

Her først et lille indblik i vores første oplevelse med en ForældreVinkel-dag. ”Roms storhed og fald” på samme dag.

Vores nøje gennemtænkte program var umuligt at overholde. Det mærkede vi hurtigt. Deltagerne talte spontant og indtog situationen på måder, der ikke passede til ”planen”. Vi oplevede en trang til at sige, ”det skal du helst ikke sige nu. Kan du ikke vente med det til senere, hvor vi skal komme ind på det. Ellers passer programmet ikke for resten af dagen”. Vi kunne mærke en overhængende fare for at skræmme deltagerne væk og diskvalificere dem. Der var alt for stor afstand imellem det, vi forestillede os, og det vi sad med. Nedtur og usikkerhed. - Ville projektet dø hurtigt?

Anden gang var der en ny deltager med, som kun kom denne gang. Hun sagde direkte til os, at hun reagerede ret negativt på, at vi havde skrevet et program op på tavlen med tidspunkter for dit og dat. Det mindede om at skulle gå i skole. Hun fik myrekryb af det.

Samme dag lod vi deltagerne interviewe hinanden to og to, hvilket for nogle igen gav fornemmelse af skole og barnlige lektieaktiviteter. Nogle talte i mobiltelefon, og var blevet for hurtigt færdige. - Dårlige tegn!

Der skulle ske noget. Vi måtte sadle om og ændre kurs – men i hvilken retning. Skulle vi tale mere løst med på de emner der opstod, for bedre at fange dem der, hvor de var? Det havde vi også mange bekymringer ved. Ville det være anderledes end en almindelig samtale? Ville de komme igen for at få mere af ”det”?

Der var nye med hver gang. Nogle af dem, som vi havde været sammen med de første gange, var der måske ikke de næste. Så hvem var vi egentlig? Var vi overhovedet nogen gruppe? Følte de det? Eller kunne de mær-

ke dødsstemningen? Og ville de flygte væk nu for at undgå at være passagerer på en synkende skude?

Lad os sige det med det samme. Vi har ikke kunnet imødekomme projektbeskrivelsens tanker om undervisningsintentionen. Ikke i første omgang i hvert fald. Der har ikke været 10 fremmødte deltagere på hvert hold, og vi har kun en gang haft gæster inviterede til undervisning / workshop.

Der har været to forudsætninger for at kunne drive et sådant undervisningshold, som vi ikke mener, vi har haft. Dels et kontinuerligt hold, hvor vi nogenlunde kunne regne med, at de samme mennesker kom fra gang til gang²¹. Dels har vi kunnet mærke en følsomhed i forhold til, om det lykkedes os at nå deres egne vinkler, eller om vi startede længere ude fra i en mere docerende almen vinkel.

Søren Kierkegaard siger: *”At man naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er, og begynde dér”*.

Det har ikke været vores opgave eller ambition at føre vores deltagere bestemte steder hen, men for at nå dem og afgøre hvad de kunne bruge, har vi fundet det nødvendigt at tage udgangspunkt i, hvordan deres vinkler ser ud og tage afsæt deri.

En gruppe i stadig forandring skulle på mange måder blive ved med at være en del af vores arbejdsbetingelse. Vi har fundet måder at håndtere det på. Nogle er allerede nævnt. Mottoet: at det skal give mening at komme frem, uanset hvor mange der kommer, - det at vi lægger brobyggende billeder af deltagelse og fravær frem, - det at vi ser fremad. Det har alt sammen hjulpet.

Derudover er der i forløbet skabt yderligere to veje, som skal beskrives i dette kapitel. For det første har vi fundet en vej, der består i at droppe ”programmet” og undervisningsambitionen ”ind til videre”.

For det andet har vi fundet metoder til alligevel at snige den undervisende intention ind. Bl.a. ved at bruge tavlen til at almengøre og ved en enkelt gang at invitere gæster ind samt tre gange at se film sammen.

Inden vi gik i gang, var vi klar over, at vi ikke måtte være for docerende, og havde derfor tænkt meget over, hvordan vi kunne være inddragende for at få alle med.

²¹ Indenfor analytisk orienteret gruppeterapi arbejder gruppen med betydningerne af fravær blandt andet ved at lade den fraværendes stol være med i kredsen. Vi ville have haft rigeligt at lave i at forholde os til betydningerne af alle de ”tomme stole”, og stole som løbende fik nye besøgende.

ForældreVinklen har mere været at sammenligne med selvhjælpsfællesskabet af Anonyme Narkomaner (NA), der helt modsat er baseret på, at man aldrig ved, hvem der kommer fra gang til gang, og at ”nykommere” altid er velkomne.

Vi var meget bevidste om, at der skulle være mange øvelser eller opgaver, som aktiverede. Der skulle veksles imellem samtaleformerne, så man nogle gange talte sammen to og to og andre gange i den samlede gruppe. Det skulle være muligt for selv den tavse at få sagt noget hver gang. På samme måde måtte der heller ikke gå lang tid mellem fordybelse i en enkelt deltagers personlige historie, før der blev fokuseret på almene temaer og forhold. Eller at de andre kunne spille ind med deres erfaringer og perspektiver, som var beslægtede med fokuspersonens. Vi havde talt om, at have en værktøjskasse med forskellige metaforiske redskaber f.eks. briller, vende dreje metoder, m.v. I løbet af de 12 gange, som vi oprindeligt troede, at en forældregruppe skulle køre, ville vi komme forskellige oplagte emner igennem, f.eks. drømme, netværksbilleder, børnesagsoversigt. Værktøjskassen skulle være den fælles referenceramme af pointer og metoder. Man skulle kunne sige: ”Hvad vil du nu gribe efter i din værktøjskasse”? Vi tænkte også, at værktøjskassen kunne have en kronologi, hvor vi tog et rum af gangen. Værktøjskassen skulle være den smukke forening af det personlige, det fælles og det almene.

Den væsentligste grund til, at vi aldrig fik en sådan værktøjskasse præsenteret, var, at det var en metafor, som vi ikke nåede at bestemme det nærmere indhold af, inden vi gik i gang.

Hvis vi havde haft en værktøjskasse, ville vi være løbet ind i at skulle gentage præsentationen af den mange gange i den åbne gruppe, som ForældreVinklen endte med at være.

Det ville snarere have været brugbart at flette de almene pointer ind, der hvor de kunne bruges i de personlige vinkler.

Her ved projektets afslutning har der alligevel været ansatser til en værktøjskasse. Vi tror, at tiden ville have været inde til at sammenfatte nogle af de fælles pointer, redskaber og metoder sammen med deltagerne. Rapporten her bliver vores bud på en værktøjskasse eller i hvert fald et erfaringskatalog.

Der har været forskel på, hvor mange deltagere, der har prøvet en given metode, men et fælles kendskab til nogle centrale, almene idéer, vil der nok have været. Til sidst i forløbet kunne vi f.eks. spørge:

”Hvordan skal vi arbejde med den problemstilling i dag, hvad kunne du godt tænke dig – vi kan gøre det på den eller den måde, som du kender”.

Nye deltagere har lettere ved at blive revet med, når ældre deltagere kan anbefale en metode og fortælle om, hvordan de selv har oplevet den. Der begyndte at være noget viden til stede i gruppen, så vi hurtigere kunne komme i gang med at opleve metoderne – også sammen med nye deltagere.

Det hele afhang ikke af, hvor gode vi var til at sælge metodernes almene pointer. Værktøjskassens fysiske side har været vores brug af computeren. Vi har skrevet en del og givet deltagerne skriftligt materiale, som de har kunnet opbevare i deres mapper.

De første metoder

Tilbage til den første tid: Vi måtte altså i gang med at bygge bro til deltagernes vinkler på andre måder end igennem et planlagt program. Vi begyndte at ”floate” mere med på deltagernes indledende samtaler under morgenmaden. Samtidig var vi også bekymrede for, om vi mistede grebet om de faglige intentioner. Uden dem kunne vi let blive for hverdagsagtige og ikke gøre en forskel.

I starten baserede vi meget af vores tilgang på **det personlige brændpunkt**. En metode, hvor den ene gruppeleder interviewer en deltager med fokus på gode viljer, værdier i klemme, barrierer og andres vinkler. Efter interviewet skulle resten af deltagerne og den anden gruppeleder arbejde videre med at vinkle historien på nye måder med udgangspunkt i, hvad historien vakte af genklang hos dem.

Metoden virkede god, når nogen havde et emne at bringe på. Men det skete også tit, at der ikke var nogen, der havde ”noget til brændpunktet”.

Metoden kræver, at ”fortælleren” skal kunne formulere sin problematik og finde den relevant at bringe frem til bearbejdelse i gruppen. Personlige emner og problematikker er imidlertid ofte diffuse og uklare og fordrer en aktiverende proces for at blive tydelige og formulerbare for den enkelte.

Selv når forskellige problematikker dukkede frem i den mere floatende brunch-snak, har vi oplevet tilbageholdenhed overfor at bringe det frem som et brændpunktsemne. Vi fornemede, at der var behov for metoder, som kunne inspirere og aktivere personlige temaer frem hos den enkelte uden at deltageren skulle være for optaget af at være i centrum for en dybdegående undersøgelse.

Der var brug for lettere metoder, som i større grad hvilede på almene vinkler, der kunne være fælles for alle.

Svarene på de almene vinkler skulle stadig være personlige. Hensigten var at lade det personlige og det almene mødes og dermed tilbyde fokuspersonen nogle genveje til et metablik på en sag.

Nye metoder tog form. Omtrent på samme tid var vi begyndt at bruge tavlen til at lave linguagrammer (mindmaps) over, hvad vi talte om i ForældreVinklen. De nye metoder udspandt sig derfor på tavlen:

Øjenmetoden

En situation, en sag, et spørgsmål, eller et tema sættes til behandling, og ses ud fra forskellige øjne. Emnet kan være alment relevant for flere (f.eks. hvad skal mit barn vide om mit forhold til stoffer) eller helt personligt ("da vi blev uvenner i familien i julen"). Øjnene er på forhånd udvalgte: Kritiske øjne, selvmedlidende øjne, betydningsfulde andres øjne, og rosende øjne. Humoristiske øjne kan tilføjes, hvis de opstår af sig selv. De kan være svære at fremkalde kunstigt.

Det er effektivt, at øjnene er valgt ud på forhånd. Øjnene er almene og har ikke i sig selv noget med det konkrete i sagen at gøre. Det er med til at understrege, at man altid kan kaste meget forskellige øjne på en sag. Når øjnene er få og meget forskellige er de med til at fremhæve og profilere hinanden. En stram ramme kan bedre strukturere det vigtigste frem.

Figur 2

En almen pointe:

Det er svært at adskille meget forskellige øjne. De har en tendens vil at udkonkurrere hinanden. Det ene øje vil gerne overtage det andet, og for det meste kan vi ikke over-

skue at se med flere øjne på en gang. Hvis det ene øje kan se noget, så kan det andet øje ikke også have ret.

Det er derimod konkret og visuelt muligt med denne metode, som er en metodisk variant af domæneteorierne²².

Metoden kræver meget lille udspil fra den enkelte som udgangspunkt. Indholdet vokser frem efterhånden som de forskellige øjne tages i anvendelse og giver mulighed for at andre deltagere kan bidrage med forslag, kommentarer og indskydelser undervejs.

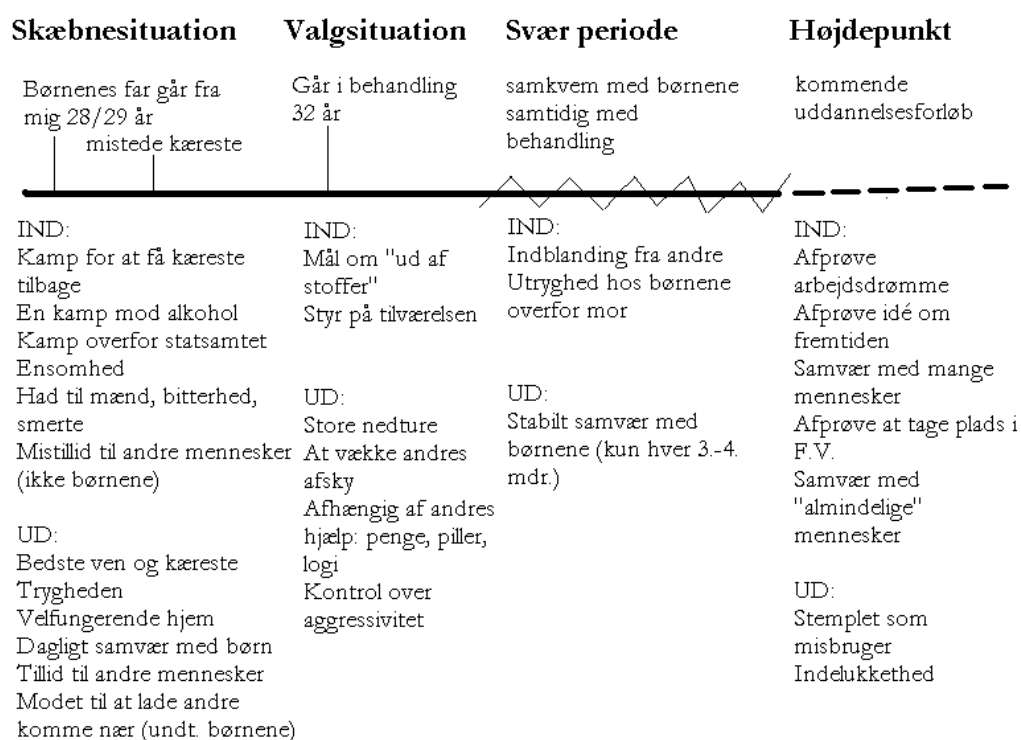
Livslinien – en opgave

Livslinien er en øvelse, som tegnes af deltageren for sig selv først. Der vælges 4 almindelige punkter ud på livets linie. Et (godt) højdepunkt, en valgssituation, en skæbnssituation (noget skete mig – godt eller skidt), og en svær periode eller tidspunkt.

Der lægges ikke op til, at man skal fortælle om hele ens liv. Med koncentreret fokus på få betydningsfulde punkter frem for en traditionel kronologisk gennemgang, er det intentionen at få nye narrativer i spil. Som interviewere arbejder vi med den hensigt at inspirere til nye måder at fortælle om de mange måder at opleve sig selv på. Vi spørger til hvilke sider (personligheder) i dig, kom frem som følge af/ i denne periode, og hvilke trådte i baggrunden. Det kan være effektivt at personificere siderne og give dem navne som: ”den flippede tøs”, ”den hårdkogte rod”, eller lignende.

Det samme kan gælde spørgsmål til værdier/holdninger, som følger af livsliniepunkterne, eller som glider ud som følge af punkterne. Når der spørges til, hvordan siderne kommer i forgrunden og glider i baggrunden, tydeliggøres det, hvordan konkrete kontekster virker fremmende og begrænsende

²² En praktisk måde at arbejde med domænerne, som ofte bruges i supervision eller personaletræning på arbejdspladser, er at lade personalegruppe tage forskellige hatte på som en symbolsk markering af det domæne, man ønsker at gå i dybden med. Den hvide hat markerer, at man taler om regler og fakta, alt det man kan blive enige om. Den røde hat markerer, at man taler om følelser og moral, den sorte hat, at man taler om problemer, den gule hat, at man berører alt det der fungerer, den grønne hat visioner og drømme, og den blå hat, at man finder frem til fælles beslutninger. Hattene er en fysisk hjælp til at blive i dekonstruktionen af domænerne.

Figur 3

Linguagrammer på tavlen

Brug af tavlen har givet et løft i ForældreVinklen i retning af at få indført både det fælles og det almene. Vores oplevelse har været, at brug af tavlen har givet os alle mulighed for at have en fælles overskuelse af, hvad vi talte om undervejs, mens samtalen udviklede sig. Brug af tavlen er en klassisk undervisningsmetode, og er derfor med til at markere, at måden vi er sammen på, er andet end en almindelig samtale²³.

Tavlens oversigt over samtalerne giver mulighed for at referere tilbage til tidligere udtalelser og for at pege på ligheder, forskelle og dilemmaer. Metarefleksioner kan tegnes op ved hjælp af armbevægelser, pegefingre og visuelle streger frem for alene

²³ Inspirationen til at udforske forskellige vinkler på et ord, en sag ell. lign. er hentet fra Peter Lang/Elsbeth McAdams (inspiration fra kursusdage på Dispuk – Dansk Institut for Supervision, Personaleudvikling, Undervisning og Konsultation), der i stor udstrækning har arbejdet med linguagrammer. De har også gode erfaringer med grupper eller personer, der har begrænset uddannelsesnivea - f.eks. børn.

De refererer igen til Wittgensteins berømte citat: *"There is an ocean of meaning in a drop of grammar"*. Dvs. alle ord, eller emner, er rige på dimensioner/vinkler som mening, kontekst, handling, følelse, intentionalitet og moralsk orden.

Linguagrammer ser ud som det, vi kender som mindmaps.

at udtrykkes i lange verbale sætninger. Metarefleksioner er samtidig veje mod det almene.

Linguagrammerne er rent grafisk tegnet som cirkler med forgreninger på. Der er således en ikke-hierarkisk orden. Grenene omkring emnerne er ligeværdige. Der opstår samtidig med det ikke-hierarkiske islæt et indtryk af orden i både kategorier, vinkler og begreber. I hvert fald et overblik, som ligger visuelt udenfor alle de tilstedeværende som et fælles fokus. Et fælles tredje.

Indslag, idéer eller kommentarer kan nemt passes ind et sted i form af et sideskud på en gren. Det bliver nemmere at bruge og anerkende alle indslag ved at give det en plads i billedet.

Det er i det hele taget muligt på en hurtig og effektiv måde at referere til tidligere udtalelser ved at udpege et område af kortet. Det kan være svært at huske og fastholde den røde tråd, hvis der skal refereres og opsummeres via lange sætninger:

Det du sagde før med, at du... og at du ... når Og at det så.... Det minder lidt om....

Det er nemmere at sige:

Det ser ud som om, at de her to vinkler er meget forskellige!...Hvordan tror du de her øjne vil se på det, der ligger i den her vinkel?

Der er muligvis også ulemper ved at bruge linguagrammer. At rejse sig op og begynde at tegne linguagrammer til et emne, der er ved at tage form, skaber en kontekst, som nogle deltagere kan "opfatte" som skoleagtig og undervisende. En af vores balanceøvelser har som nævnt været hensynet til på den ene side, at det kan være svært/krævende at bringe sig selv på med et emne. Og hensynet til på den anden side, at samtalerne får deltagerne til at reflektere på nye, frugtbare måder.

Samtidig skal vi ikke skræmme med krævende samtaleformer, der kan få en klap til at falde ned for de spontane associationer.

At skrive og forevige på tavlen kan ses som en måde at tage deltagernes udsagn alvorlige. Det kan også betragtes som styrende og overtagende på en skolemesteragtig måde. Deltageren kan føle sig taget så alvorligt, at han pludselig er forpligtet til at være mere på, end han ønsker.

Den nye gruppe, der startede omkring jul, startede omtrent på samme tid, som vi begynde at bruge linguagrammerne. Ved gruppens anden gang havde vi hængt linguagrammer fra første gang op igen, så vi kunne føje to nye deltagers vinkler på.

Nogle deltagere sagde, at det ikke gav mening for dem at læse de mange sætninger igen. Det mindede alt for meget om skole, og de savnede mulighed for at kunne tale om det, som vedkom dem lige her og nu. På dette tidspunkt havde vi en fornemmelse af, at brug af tavlen indeholdt værdifulde muligheder. Her var dog en direkte tilkendegivelse af, at det skriftlige gav de forkerte associationer. Hvordan kunne begge vinkler få plads? Var der nogen kombinationsmuligheder?

Det viste sig, at modviljen mod det skriftlige forsvandt, hvis der samtidig var en frisk samtale, der flød, og som vedkom de tilstedeværende her og nu. Eksemplet illustrerer balancegangen imellem at ville lytte til kritiske deltagers vinkler, og selvforsvar. Eksemplet viser også, hvordan vi fandt en måde at indsnige mulighed for metavinkler uden at falde i den undervisningsgrøft, som mange deltagere har haft negative associationer til.

Vi begyndte at fordele os, således at den ene af os styrede nedskrivningen på tavlen, mens den anden samtidig skrev linguagrammet ind i tegneprogrammet *Paint*. Ved slutningen af dagen kunne vi således printe dagens samtaler ud til alle. Det gav mulighed for at alle kunne få noget fysisk og konkret med sig til deres mappe. Linguagrammerne fungerer således som et referat, eller et fotografi af tavlens indhold med de ord og udtryk, der blev brugt. Deltagerne kunne få ”fotografiet” samme dag, mens emnet stadig var ”varmt”.

Vi er blevet mere klare på, at fordelene ved at udprinte linguagrammerne snarere ligger i selve symbolikken i, at de sagte ord foreviges, end i et behov for at nærstudere linguagrammerne efterfølgende. De er der til at blive brugt, ligesom bøger i en reol er det, og hvor tit læser man den samme bog to gange? At give samtalen med hjem er også en måde at understrege, at ejerskabet er alles, og at det ikke kun er til f.eks. ”forskningsbrug” til os selv.

Godt råd til os selv og andre:

En hovedretningslinie er, at brug af tavlen skal være parallel med samtalen, som helst skal flyde i stort set samme tempo, som hvis der ikke blev skrevet noget ned. Det er ikke tavlen i sig selv, der er interessant, men samtalen, som tavlen afspejler og følger. Det kan være en idé at forhandle sig frem til, om det er okay at bruge tavlen, og på udvalgte tidspunkter sige noget om, hvad vi som gruppeledere oplever, at brug af tavlen har af fordele. Måske er vores idéer ikke sammenfaldende med deltagernes oplevelser. Forskelle og dissonans vil kunne komme frem, når gruppeledernes intentioner lægges åbent frem.

Andre emner end forældreskabet

Der skete også noget andet ved brug af tavlen.

Hvor vi inden projektet for os selv havde sat nogle grænser i forhold til andre emner end forældreskab, så blev det med brug af tavlen og de forskellige tavlemetoder, lettere for os at fordybe os endnu mere i de personlige vinkler, og samtidig være mere sikre på, at vi kunne almengøre stoffet på nogle interessante måder. Det betød også, at vi lettere kunne forbinde andre emner med forældreskabet af omveje.

Da forældreskabet fylder meget hos deltagerne, er alle emner lette at få i berøring med forældreskabet.

Med tavlen blev det i det hele taget nemmere for os at balancere mellem det, der har personlig, fælles og almen relevans.

Brug af film

Fire gange har vi set film I ForældreVinklen.

Første film var en undervisningsdokumentarfilm om anbringelse af børn i familiepleje "*Vi er stadig mor og far*". En af deltagerne var selv medvirkende i filmen som en case blandt 4 andre. De fire forældre fortalte om deres erfaringer på godt og ondt med at få et barn anbragt, og beretningerne blev indimellem suppleret med oplysninger og betragtninger af en familieplejekonsulent.

Anden film var "*Ladybird, ladybird*" af Ken Loach, en dramadokumentarisk film fra midtfirsernes England om en kvinde, der får tvangsfjernet sine børn. Hendes kamp med og mod systemet for at holde sammen på familien var meget berørende og sørgelig.

Derudover har vi set to film med fokus på barndommen. "*Barndommens landskaber*"²⁴ er en kvindes fortælling om sin barndom i et dansk 50'er bedre borgerskabsmiljø, som hun ser den som voksen. Filmen er smukt lavet med mange landskabs- og barndomsscener. Fokus er den voksne især morens undertrykkelse af barnets "grimme" følelser som vrede og seksualitet.

Den sidste film "*For din egen skyld*"²⁵ om ikke-voldelige skader på børn er baseret på Alice Millers tanker om forældres krænkelser af børn ved at overse deres følelser.

Brug af film har givet mulighed for at se på personligt vedkommende emner uden at nogle behøver at tage egen historie frem og bringe sig i fokus for opmærksomheden. Filmene har også budt på docerende vinkler. Især "*For din egen skyld*" rummede flere almene bud på, hvad børn tager skade af - formidlet både via ekspertudtalelser og illustrerende dramascener.

²⁴ BARNDOMMENS LANDSKABER

En kvinde, der først i en sen alder har turdet genopleve sin barndom i erindringen, inviterer på rejse tilbage til 50'ernes Danmark. Filmen tyder barndommens reelle indhold og gør op med myten om den lykkelige barndom. Filmen skildrer, hvordan det kan lykkes at bryde et nedarvet mønster for pigeopdragelsen ved at lytte til egne behov, fremfor ængsteligt at gøre andre tilpas. I den forstand rammer filmen på det samfundsmæssige plan noget helt afgørende: Nemlig hvordan vi ved at acceptere og bearbejde vore barndomsoplevelser kan ændre os fra passive, manipulerbare individer til aktivt handlende mennesker.

Instruktør: Elisabeth Rygård
Danmark, 1992

²⁵ FOR DIN EGEN SKYLD

Vort samfund er sygt så længe, det fornægter forbindelsen mellem oplevelser i barndommen og den voksnes adfærd. Sådan lyder psykoterapeuten og barndomsforskeren Alice Millers ord i denne drama-dokumentariske film, som indeholder interviews med terapeuter, forskere og - ikke mindst - mennesker, der har haft en skæbnesvanger indflydelse på deres voksne liv. Fordi følelserne og erindringerne er fortrængte.

Originaltitel: For Your Own Good
Storbritannien, 1989

Dorthe bliver meget berørt af en af scenerne, hvor et barn overses af forældrene. Hun mindes en periode i sit liv, hvor stofferne fyldte så meget, at hun indimellem lod det behov komme først.

Situationen egner sig ikke til, at vi bruger tavlen. I stedet sidder vi alle i rygerummet og taler om de almene vinkler i filmen. Flere bidrager med lignende bekymringer for, hvad man på et tidspunkt "har gjort" mod sit barn.

Vi vender også vinklerne på hovedet og taler om, at det ikke er forbudt for en forælder at have behov. Og at det heller ikke kan undgås, at man en gang imellem sætter dem først.

Vi finder frem til "vores" almene vinkel om, at det vigtige for et barn må være at få respekt omkring sine behov og følelser. At det at kunne se den voksnes vinkel tydeligt, også er en vigtig lærdom for et barn. Og at vinklerne ikke nødvendigvis altid passer smukt sammen.

Deltagerne begynder at komme med eksempler på, hvordan de har sagt undskyld til barnet, og hvordan de har "tillagt" barnet sin vinkel. Stemningen ændrer sig.

Intentionen om netværksdannelse

Netværks/selvhjælpsintentionen har som nævnt været en del af arbejdsgruppens projektskitse. Det indebærer, at ForældreVinklen også skal være et sted, der inspirerer deltagerne til at danne et netværk, hvor man har noget til fælles i det at være forælder og i substitutionsbehandling for en stofafhængighed.

Det var arbejdsgruppens ønske at undersøge, om deltagerne, efter at projektet er afsluttet, kunne fortsætte som selvhjælpsgruppe.

Denne intention hænger tæt sammen med de andre intentioner i den forstand, at den både har et klart terapeutisk potentiale og et almengørende potentiale. Fællesskabets mange øjne, sammenligninger og gode idéer udvider den enkeltes forståelse af sig selv. Både på en konkret og personlig måde i forhold til, hvordan man vil handle i sit liv. Men også som en bevidsthed om, at vi alle står med alment menneskelige spørgsmål og udfordringer, og er en del af større kontekster.

Kapitlet her skal handle om, hvordan disse intentioner er udført i praksis, og hvordan vores fornemmelser har været af de sociale processer i ForældreVinklen.

Veje til netværksdannelse

Pauserne

Inden vi gik i gang med projektet, tænkte vi, at pauserne undervejs skulle holdes af deltagerne uden os – i et tilstødende lokale, hvor der også kunne ryges. Vi tænkte hermed, at pauserne kunne udgøre et frirum fra den fastlagte eller styrede ramme og proces, som vi har stået for. Man kunne tale om vind og vejr, som man ville, kommentere det man oplever i F.V. og evt. knytte kontakter udenfor F.V.

Fra i starten at have indlagt pauserne i programmet, blev det senere almindelig praksis, at deltagerne kunne forlange time-out, når de synes, at der var trang til at ryge. Pause var det samme som ryge-pause.

Hvis deltagere ønskede en pause midt i en aktivitet, var dette også muligt. Brugen af tavlen gjorde det nemmere at vende tilbage til den samtale, som var i gang. Det var rart at opleve, at planlægning af pauserne var en fælles forhandling, som alle kunne deltage i, og ikke kun noget, som vi styrede.

Vores idé om ”program” var langt væk.

Tavlen som det fælles

Brug af tavlen har som nævnt været en udmærket måde at gøre samtalen tilgængelig for alle. Vi følte, at vi lettere kunne lade alle bidrage mere spontant og få en plads på kortet. Det fornemmer vi, har været vigtigt for fællesskabsfølelsen og stemningen.

Frie associationer kunne ikke på samme måde forstyrre den røde tråd, for overblikket lå foran os, som noget vi visuelt skabte som et fælles referenceområde. Det var nemmere for alle at følge med og lettere at relatere sig til for andre end den, som havde bragt emnet frem.

Inddragelse af flere vinkler

Derudover har vi arbejdet med at inddrage deltagernes forskellige personlige vinkler og erfaringer i de enkeltsager, som bliver taget op i gruppen. Især i metoden ”det personlige brændpunkt”, har de andre deltagere haft en tydelig rolle i forhold til at udvikle idéer og vinkler til fokuspersonen. Metoden forener den terapeutisk støttende intention med supervisionsintentionen og netværksintentionen²⁶.

²⁶ Det personlige brændpunkt er en metode, som er en variant af outsiderwitness-group-metoden (beskrevet hos Graff, 2000 og hos White, 1995) og det reflekterende team (Andersen, 1994). Vi har læst artiklerne ”X-files” (Graff) og Michael Whites artikel: ”Reflecting teamwork as a definitional ceremony”, og ladet os inspirere af dem. Vi samler på samme måde som i ”X-files”-teksten en krydsning af forskellige intentioner og traditioner... (p.189)

Metode: Det personlige brændpunkt

Den ene gruppeleder laver et interview med den deltager, der ønsker at tage et brændpunkt op omkring vigtige pejlepunkter som dilemmaer, drømme og ønsker, samt beskrivelsen af de strategier, der bruges for at nå målet. Derudover kan oplevelsen af forhindringer og barrierer være pejlepunkter, ligesom beskrivelsen af billeder af/ vinkler på sig selv og andre kan være det. Under interviewet forholder resten af deltagerne og den anden gruppeleder sig tavse.

Toves brændpunkt er en oplevelse af, at plejemor mangler "finfølelse" i forhold til hende som mor men ikke mindst i forhold til datteren Majas følelser. Interviewet kategoriserer forskellige væsentlige indfaldsvinkler til "plejemors manglende finfølelse".

Interviewet handler om Toves gæt på, hvad plejemors behov og syn på sagen er. Hendes gæt på, hvad datteren Majas behov er. Og hendes egne behov og ønsker som mor, og hendes strategier og oplevelser af barrierer, og værdier, der er i klemme.

Efter denne foreløbige fortælling får teamet, som er resten af gruppen, til opgave at reflektere sammen med den anden gruppeleder ud fra nogle af de pejlemærker, der stod centralt i fokuspersonens fortælling. Der skal udvikles en idébank, en gavebod til Tove.

Den anden gruppeleder interviewer ind i teammedlemmernes genklangspunkter, og kan, hvis det er muligt, aftegne et tema hos det enkelte teammedlem, som førstefortællerens historie vakte via "genklang". Det behøver ikke at være et parallelt tema. Det kan blot være et tema, som for teammedlemmet er blevet affødt af førstefortællerens beretning.

Det er gruppelederens opgave at hjælpe til at forankre teammedlemmets bidrag indenfor dennes egen vinkel og pakke det ind i et sprog (reformulering), der gør det muligt for førstefortælleren at forholde sig til bidraget som personligt farvet og vinklet - og dermed muligt at bruge eller lade være. Gruppelederen må ikke diskvalificere teammedlemmets sproglige indpakning, - vi forsøger at reformulere respektfuldt og diskret overfor bidragsyderen. For det meste har det ikke været nødvendigt.

Idéen med at lade de andre bidrage med deres egne erfaringer og genklangspunkter er dels den modulering og udvidelse af førstefortællerens historie, som kommer frem, når flere andre vinkler kommer på. Men derudover er det også ønsket at holde alle

deltagere i gang og give dem mulighed for og støtte til at relatere sig personligt aktivt til det fortalte.

Vi vil gerne have de fælles og almene refleksioner i spil med hinanden - dog hele tiden forankret i personlige vinkler. Endvidere er det ønsket at give deltagerne oplevelsen af, at de har noget værdifuldt at bidrage med fra deres vinkel til andre vinkler.

Grænserne mellem professionel hjælp, og selvhjælp bliver her meget flydende. Teamet får mulighed for at styrke selvbilleder af at kunne hjælpe og være en ven for andre, hvilket er en del af netværksdannelses intentionen.

Efter teamets refleksioner, gives ordet igen til førstefortælleren, som kommenterer, hvad denne kunne bruge og ikke bruge.

De mange nye vinkler, som er kommet frem i dialog med ForældreVinklen, skulle gerne give anledning til, at fokuspersonen ser nye handlemuligheder i sin situation. Ofte peger fokuspersonen f.eks. på noget, som han eller hun har fået lyst til at prøve af. Men eksplicit har brændpunktet ikke til formål at finde frem til løsningen på, hvordan et spørgsmål skal håndteres.

Teamet starter med at hæfte sig ved, hvor begrænset Toves indflydelse er på hendes datters velbefindende. Der mangler respekt om det biologiske moderskab - også af hensyn til Maja, som teamet mener vil lide under, at hendes mor ikke respekteres.

Teamet har også en del spørgsmål til Toves situation: hvad har Tove krav på af information, overdragelsestid, hvor meget arbejde må plejemor have ved siden af, og hvad er egentlig plejemors tanker om Toves rolle i Majas liv? Det leder videre til at foreslå, at Tove får afklaret, hvordan hun kan drøfte vigtige spørgsmål med plejemor og rammerne herfor. Skal aftalerne skrives ned, og skal der være en fastsat tid til overlapning mellem Majas tid hos Tove og hos plejefamilien?

Kunne det være en idé at invitere plejemor ind til ForældreVinklen, er der en der spørger?

Teamet har også en række ønsker / værdiformuleringer til Tove: Plejefamilien må ikke tale nedladende om Toves liv, og hendes kamp mod stofmonsteret bør anerkendes. Teamet ville gerne give plejefamilien et indblik i alt det, som Tove kan give Maja, så Tove kan blive bekræftet i sine gode vilje og evne som mor. Som er der på trods af stofmonsteret²⁷.

²⁷ At bruge et ord som ”stofmonsteret” er et eksempel på en Michal White-inspireret eksternalisering. Stofmonsteret bringer mange ulemper og belastninger ind i personens og dennes nærmestes liv. Men personen skal i denne tilgang ”ses” og anerkendes som sig selv og noget andet end stofmonsteret. Der er ikke lighedstegn mellem person og problem.

Redskabet: Værdsættelse fra andre deltagere

Det værdsættende fokus mener vi har haft stor betydning for en positiv social stemning. Dette stemmer også helt overens med andres erfaringer med brug af værdsættende samtaler (se

Blandt andet inspireret af Peter Lang²⁸ har vi brugt labels til at værdsætte hinanden med. Efter et brændpunkt, har vi f.eks. brugt, at hver af deltagerne i idébanken skulle skrive et bestemt positivt ord ned, som de synes var kendetegnende for fokuspersonen/førstefortællerens beretning. Ordene noteres på selvklæbende labels, som sættes på fortælleren, der efterfølgende læser dem højt og tager stilling til, om det er ord vedkommende ønsker at have siddende på sig eller om de skal af igen.

Fornemmelsen er, at de fleste bliver meget glade for, at det er muligt at vinkle dem og deres historie positivt. Når vi i idébanken har spurgt direkte til, hvad fokuspersonens historie har vakt i de andre deltagere, opstår der fælles linier og nye veje imellem deltagerne. Forskelle, ligheder og åbninger af beslægtede, tilgrænsende temaer til fokuspersonens tema.

Dette virker i sig selv almentgørende, og øger bevidstheden om temaet som en bevægelig figur på en baggrund, der kan tegnes op på forskellige måder.

Da vi nærmede os slutningen af projektet, havde vi slået de to grupper sammen. Vi var nu officielt 10 deltagere, og syv deltagere heraf var med ved den afsluttende festmiddag på "Hotellet" i Oehlenschlägersgade. Måske var det nogle af de mere ForældreVinkel-begejstrede deltagere, der også havde appetit på at lære hinanden bedre at kende. Efter at vi havde sunget evaluatorens uddelte kvad om ForældreVinklen²⁹ og alle dens deltagere, holdt gruppelederne en tale, der takkede for deltagerne brug og udvikling af Frizonen. Hver af deltagerne fik en værdsættende linie med på vejen (se sidst i rapporten). Efterfølgende lavede vi en afsluttende værdsættelsesrunde for alle. Hver deltager skulle på en label skrive en ting ned, som man havde sat pris på ved hver af de andre deltagere. Noget som man havde fået med sig fra den anden, og noget som havde glædet een. Sætningerne på de gule labels trodsede instruktionen om at være korte. De var lange og meget værdsættende. Alle læste de sætninger op, som man havde fået sat på sit bryst. Inklusiv evaluator og gruppeledere. Stemningen var rar, og mange af sætningerne handlede netop om, at man på kryds og tværs ønskede at bevare kontakten til hinanden og lære hinanden bedre at kende.

²⁸ Inspiration fra kursusedage på Dispuk.

²⁹ Kvadet er fyldt med navne, som versene rimer på. Det vil derfor ikke være lige til at anonymisere navnene.

Bisidderfunktion for hinanden

Vi havde i vores forberedelsesfase gjort os klart, at vi ikke kunne blande os i deltageres børnesager eller andre sager. Vi kunne ikke agere bisiddere eller ringe til nogen på vegne af en deltager. Det ville alt sammen være et brud på Frizonens grænser. Vores opgave har været at holde os bag ved deltageren eller på sidelinien og støtte den enkelte selv i at foretage sig undersøgelser eller lignende.³⁰

Det er flere gange sket, at en deltager har tilbudt sig som bisidder for en anden deltager, der har skullet til et vanskeligt møde med systempersoner.

Da vi har besøg af ForældreStøtten bliver det klart for Inger, at hun må have sig en støtteperson. Men hvordan skal hun komme i gang med at undersøge, om hendes kommune vil bevilge en sådan til hende? Hun har overordentlig svært ved at tale med sin børnesagsbehandler. Det er blandt andet også derfor, hun ser muligheder i at få en støtteperson til at hjælpe sig. Men det er også sagsbehandleren, der skal svare på, om hun kan få tildelt en støtteperson.

Hvordan skal hun så komme videre? Inger ser spørgende på os.

Anne-Mette foreslår, at hvis Inger er interesseret, så vil hun godt gå med som en slags ”støtteperson til at få en støtteperson”.

Det vil Inger gerne. Vi aftaler, at vi til næste ForældreVinkel-dag kan planlægge nærmere, hvordan Inger kan forberede sig til det kommende møde.

Andre udvekslinger af hjælp

Der har også været flere eksempler på kniber eller behov, som deltagerne har hjulpet hinanden med. En gammel støvsuger, børnetøj og skitøj er blevet udvekslet. Aftaler er blevet lavet om at følges med hinanden hen til ForældreVinklen, hvis den ene har været ny. Der er blevet udlånt penge til at få åbnet en telefon. Aftaler om hjælp ved fødselsdage er kommet i stand. Nogle har været ude og ride på heste med børnene.

³⁰ I ForældreStøtten, der arbejder ud fra Servicelovens paragraf 40a om støttepersoner, er det netop bisidderfunktionen man tilbyder forældre. En støtteperson går med forælderen ud i verden til forskellige møder, for at støtte op og hjælpe med at få spørgsmål afklaret. Støttepersonen skal ikke forstyrre eller anklage systemet, men på vegne af forælderen hjælpe med til at kvalificere samarbejdet til fordel for forælderen interesser. Hvilket ikke nødvendigvis stemmer uoverens med systemets interesser. Omvendt er det også ForældreStøttens erfaring, at sagsbehandlerens arbejde bliver lettere af, at der er en støtteperson med. Samarbejdet bliver mere sagligt – rettet mod ”bolden og ikke manden”.

Der har været en legat-klub, hvor idéer og erfaringer med legatsøgning er blevet udviklet. Andre har været på besøg på "Hotellet" i Øenschlagergade med evaluatoren Kathrine. Og det lykkedes en deltager at lokke en anden til at være med i KABS' musik-specialtilbud....

Måske er der mere af samme netværksskabende skuffe, vi ikke kender til. Det er jo netop netværksdannelsens væsen at være noget, der foregår udenfor ForældreVinklen.

Det åbne netværk

I begyndelsen var vi skeptiske overfor, om projektet ville kunne munde ud i en selv-kørende selvhjælpsgruppe. Vi tænkte beskedent, at det netværk vi dannede, var de mennesker, som var sammen om torsdagen og fredagen. Hvis man mødte frem, var man med i det "åbne netværk", som hele tiden ændrede sig. Nye kom med, og nogen forlod det.

Vi syntes at vi brugte meget tid på at holde sammen på den åbne gruppe, så vi havde vores tvivl i forhold til, om en så åben gruppe ville kunne overleve, når der ikke var nogen til at opmuntre dem, hvis deltagelse ind imellem hang i en tynd tråd.

En dag kommer deltagerne tilbage fra pausen og bekendtgør, at de gerne vil fortsætte som selvhjælpsgruppe, når projektet er slut.

Otte deltagere fra de to grupper har ønsket at fortsætte som selvhjælpsgruppe, og har fået adgang til fortsat at bruge bolig 11 og 12 til formålet. Vi har aftalt, at vi kommer på besøg nogle gange i starten, og at vi kan tilkaldes, hvis der er spørgsmål, som de ønsker hjælp udefra til at få diskuteret.

Det fælles tredje

Metoden at være sammen – professionelle og brugere – om et fælles 3. er udbredt indenfor socialt projektarbejde³¹. Erfaringen og idéen er, at det er nemmere at være sammen, hvis rollerne ikke kun er fordelt på ”professionelle”, der er sammen med ”deltagere”, som skal ændres. Alle vinder ved, at der *også* er et fælles 3. udenfor sammenhængen. Det kan være en opgave, der skal løses, eller en aktivitet, som alle oplever for første gang.

Brug af tavlen har for så vidt været et fælles 3. for os med de allerede nævnte fordele. Andre fælles aktiviteter oplever vi også har haft en sammenrystende virkning og fungeret som ”fælles 3. oplevelser”. Vi har været i biografen og spist frokost sammen i efteråret. Vi har som nævnt forberedt workshoppen med ForældreStøtten sammen med deltagerne, ligesom det at se de emnerelaterede film på video sammen er en fælles 3. oplevelse. Den afsluttende festmiddag var i høj grad også et fælles 3. Da vi holdt informationsmøder rundt på afdelingerne, havde vi deltagere med til at hjælpe os med at fortælle om ForældreVinklen.

Andre projektrapporter fortæller om lignende gode erfaringer med at ryste en gruppe sammen³².

Enten via deltagelse i noget udover det aftalte arbejde, eller ved at invitere gæster udefra ind i gruppens arbejde.

Projektforslaget lagde som nævnt op til, at vi i meget større udstrækning gjorde brug af at invitere folk ind udefra. Vi har følt et stort behov for at få ForældreVinklen konsolideret først som en åben gruppe med forskellige deltagere fra gang til gang og udforske de tilstedeværendes egne vinkler på det grundlag.

Her med udgangen af projektet, tror vi måske, at grundlaget ville have været der for flere fælles tredje tilgange.

Der opstod en stemning af noget fælles 3., da vi havde besøg af ForældreStøtten. Vi talte en del om, hvordan man kunne starte et lignende støt-tecenter for forældre i Københavns Amt. Både gruppeledere og evaluator var også meget interesserede i dette perspektiv. Vi fantaserede om fælles fremtidsmuligheder.

³¹ Se f.eks. Ry (2001), der igen henviser til Nissen & Clausen (1997): ”Rammer der rykker”, Dafola, og Skytte & Egelund (1997): ”Om undervisning og fælleselementerne i socialt arbejde”, Skriftserie 1, Den Sociale Højskole i København.

³² Se Ry (2001) og Kagshuset (1998).

Det sociale betydning for deltagerne

Flere deltagere har nævnt, at de har få eller ingen venner omkring noget, som *ikke* har med stoflivet at gøre. De finder det svært eller umuligt at være fortrolige med ikke-stofbrugere omkring deres medicinforbrug. I Forældrevinklen har man ikke behøvet at anstrenge sig for at holde på hemmeligheder omkring sit forbrug af medicin/stoffer af hensyn til et barn f.eks., og man er ikke samlet omkring en behandling af den problematik. Man har i modsætning til NA-fællesskaber, kunnet få lov at ytre sig selvom man får metadon.

De andre som gulerødder

Det sociale tilhørsforhold ser vi som meget centralt for motivationen for overhovedet at dukke op i ForældreVinklen. Det har været vores klare indtryk at deltagernes behov for samvær med andre, er lige så stort som behovet for at fokusere på deres forældreskab. Det er blevet nævnt som motivation i flere forsamtaler. Måske kan man betragte det at søge et socialt fællesskab som et mere overordnet eller grundlæggende ønske hos nogle af deltagerne. Mens indgangsmotivationen er et emne, som koncentrerer sig om noget af det mest værdifulde i ens liv, ens børn.

En af de første gange i torsdagsgruppen savner vi Birgitte, som vi endnu ikke har set noget til. Vi drøfter lidt frem og tilbage om Eva kunne ringe til hende og spørge til, om hun vil komme i dag. Eva får kontakt med Birgitte, der har meget lyst til at komme. Især nu da hun har fået en personlig opfordring fra Eva. Det var lige det, der skulle til, for at hun kunne komme ud af døren. Birgitte er der indenfor meget kort tid.

Deltagerne har ingen obligatoriske grunde til at komme, så de 4 timer skal opleves som meningsfulde og basalt rare i sig selv. Her kan de andre deltagere være et potentiale såvel som en barriere.

Oplevelser af forskelle og ligheder

Der er både noget fælles og noget alment i oplevelsen af at have erfaringer og tanker til fælles med andre deltagere. Det kan være oplevelsen af at blive overhørt på nogle bestemte måder som barn, eller oplevelsen af utilstrækkelighedsfølelse overfor plejefamilien. Oplevelsen af at miste en kæreste, eller frygten ved at leve med en livstruende sygdom.

En dag arbejder vi med emnet angst. Det viser sig, at de deltagere som netop er til stede i dag, overraskende nok alle kender til angstens besvær-

ligheder. På tavlen arbejder vi med at afklare hvilke situationer, angsten kommer i, og de strategier, der kan bruges. Emnet er tabubelagt for de fleste og hører til blandt de emner, som det er svært at dele med andre mennesker.

De tilstedeværende udtrykker da også befrielse ved finde frem til den ene lighed med hinanden efter den anden, omkring det at have angsten inde på livet.

Sociale barrierer

Ligeså vel som de andre deltagere for mange har været en væsentlig motivation for at komme i ForældreVinklen, så formoder vi, at det modsatte også har været tilfældet. For nogle er det ikke lykkedes at knytte bånd til andre deltagere. Det kan skyldes, at de ikke har været længe nok i ForældreVinklen, eller at forskellene mellem deltagerne har været for store.

Vi er her inde på grunde, som vi kun kan gisne om. Måske har evaluatorperspektivet afdækket nogle af de socialt orienterede grunde til fravær eller ophør af deltagelse i ForældreVinklen.

En undtagelse har der dog også været: En vinkeluoverensstemmelse imellem to deltagere.

Mette og Kaya er løbet ind i problemer i forhold til hinanden. Mette tror, at det er grunden til, at Kaya ikke kommer i ForældreVinklen længere. Mette fortæller om, hvordan hun opfatter situationen. Vi ved derfor, hvad hendes vinkel er. Vi foreslår, at vi kontakter Kaya og arrangerer et møde imellem de to uden for ForældreVinklen, hvis de begge to har lyst og kan se et formål med det.

Mødet kommer i stand og vi aftaler, at vi starter med at interviewe Mette om hendes billede af Kayas perspektiv på sagen. Dernæst bytter vi og interviewer Kaya om hendes billede af Mettes perspektiv. Vi aftaler så vidt muligt at holde os til denne opgave, men efterfølgende er der mulighed for også at få eget perspektiv blotlagt.

Der viser sig både forskelle og ligheder i deres perspektiver. Udfra samtalen tilkendegiver begge at deres billede af den anden er blevet justeret i en mere forstående retning. Kaya begynder at komme i gruppen igen.

Godt råd til os selv og andre:

Metoden er vinkeladskillelse og indlevelse i hinandens perspektiver. For at modvirke den vanlige vinkelkonkurrence, er det vigtigt at åbne rammen på en usædvanlig måde, og sørge for at parterne ser sit eget perspektiv gennem den andens øjne. Parterne kommer herved til at spille de kort med indlevelsen i den anden, som normalt holdes tæt til kroppen. Herved bremses vanen med at spille de anklagende og selvbeskyttende kort ud først.

Påvirkethed

Et emne som deltageres påvirkethed af medicin/stoffer har ligget centralt placeret i vores fornemmelse af sociale udstødningsprocesser.

I nogle af ForældreVinklens første måneder fik vi en opringning fra Britta. Hun ville høre, om det ikke var bedst, at hun udeblev fra ForældreVinklen, når hun havde taget stoffer. Jo, svarede vi, det lød da som en god beslutning. Ja, for hun synes altså ikke, man kunne være bekendt at møde frem, når man var påvirket. ...og... (kom det frem lidt senere).... hvordan kunne det så være, at vi accepterede, at der var en anden i gruppen, der var påvirket? Øhhh, nååh, er der en, der er det??

Katja ringer også en dag. Kan vi godt se, hvis en deltager er påvirket, spørger hun? -Jaa, det tror vi da nok, selv om vi jo ikke har samme blik som Jer, svarede vi.

Katja synes, at vi må gøre noget ved, at der er en deltager, der møder påvirket op. For det er der helt sikkert én, der gør, siger hun. Hvis denne person bliver ved med det, så må hun selv holde op med at komme. Det er alt for farligt for hende at være tæt på én, der er påvirket.

Katja har selv holdt sig fra andet end metadonen i mange år, og den sejr, som det har været for hende, at det er lykkedes, tør hun ikke udfordre.

Vi taler med ledelsen om vores dilemma. Vi bliver ikke personligt truet af, at en deltager er lidt langsom i sin kommunikation. Vores opgave har været at være rummelige overfor alle.

Dette fornemmer vi også er en del af ledelsens gode vilje. Kan et behandlingscenter for stofbrugere tilbyde en behandlingsvinkel, hvor der er krav om, at grunden til, at man er bruger på centeret, ikke må være synlig?

Samtidig - har vi råd til, at deltagere forlader os, fordi vi ikke kan håndtere påvirkethed i gruppen?

Og hvad er i øvrigt påvirkethed? Hvor høj dosis metadon eller benzodiazepiner skal man være på, for at være påvirket og i hvis øjne?

Vi valgte at arbejde med dilemmaet ved at lave en midtvejsevaluering med gruppen. Vi skrev på flip-over papir for første gang, og arbejdede med spørgsmålene:

- Hvad er du glad for,
- Hvad vil du gerne have mere af,
- Hvad er dine barrierer for at bruge ForældreVinklen, og
- Hvad kan du bekymre dig om (konsekvenser),
- Hvad vil du gerne ”skrue op for” i din egen deltagelse.

Alle bidrog med personlige svar på spørgsmålene ud fra deres egen vinkel. Det var tydeligt, at der var modsatrettede behov tilstede. Deltagerne satte stor pris på ForældreVinklens vide accept af dem, som de mennesker de var. Tilliden voksede. Der var mange anstrengelser, man ikke behøvede at gøre sig i en frizone. Nogle udtrykte også, hvordan de kunne føle sig truet af påvirkethed. Der blev spurgt nærmere til, hvad der i så fald kunne komme på spil for den enkelte, hvilket blev uddybet uden, at bestemte deltagere blev udpeget som årsagen.

Vi var tilfredse med, at denne ”påvirkethedsskræmte” vinkel blev blotlagt - og adskilt fra en anklagende vinkel.

Det modsatte perspektiv – ønsket om at blive accepteret som små-påvirket i gruppen – er aldrig dukket frem. Måske har stemmen været for svag overfor den gængse diskurs om, at påvirkethed er belagt med skam, og at det er en belastning for andre. Vi talte lidt almentgørende om det fælles dilemma: at vi på den ene side kunne ønske, at alle deltagere var 100% tilstede (fysisk og mentalt), men at alt det, som de evaluerede som ForældreVinklens kvaliteter, jo netop var rummeligheden overfor deltagernes liv, som det er!

Dilemmaet betyder endvidere, at når der er noget, der er svært i ens liv, og der er allermest brug for et sted som FV, så kan det samtidig være allersværest at komme der hen. Tvivlen om, hvorvidt det er en frizone fra egne eller andres fordømmende øjne, kan være for stor.

Hvordan den enkelte vælger at stå i forhold til disse dilemmaer, er forskelligt.

Opsummering – vinkler og gode viljer i en frizone

ForældreVinklen har været en god oplevelse set fra vores - gruppeledernes - vinkel. Vi har trænet metoder, fundet frem til almene pointer, og formået i løbet af året at bevæge os fra et forholdsvist usikkert udgangspunkt - var ForældreVinklen overhovedet levedygtig? - til et langt mere sikkert og håbefuldt punkt. ForældreVinklen lever videre som en selvhjælpsgruppe.

Ved startpunktet så det ud til, at det kunne blive svært at leve op til projektbeskrivelsens forventninger til ForældreVinklen om, at der skulle være mellem 4-10 deltagere på hvert hold, og at holdene skulle køre 3 måneder hver. Vi sadlede tidligt om i forhold til disse forventninger og havde i stedet en åben gruppe - og ved årsskiftet endnu en åben gruppe, der kørte helt til slut.

ForældreVinklen har haft besøg af i alt 22 deltagere i løbet af de 8 ½ måneder, grupperne har kørt. 7 af deltagerne har kun været på korte besøg med deltagelse 1-3 gange. 7 deltagere er kommet 4-7 gange, og 8 har været vedholdende med deltagelse mellem 8-15 gange.

6 af de som er ophørt undervejs har afsluttet deres deltagelse med besked herom til os gruppeledere, mens andre 6 er gledet væk uden afsked og uden svar på vores kontaktforsøg til dem.

Da vi til sidst slog de to hold sammen, bestod ForældreVinklen af 10 deltagere, hvoraf de syv af dem fortsatte som selvhjælpsgruppe.

Frizonens betydninger

Frizonen er på mange måder det særlige ved dette projekt. Både i den forstand, at systeminvolverede forældre sjældent ses som et værdigt mål for hjælpende opmærksomhed i sig selv. Men også fordi frizonen er et nyt og eksperimenterende domæne i KABS's egen behandlingskontekst.

Har frizonen haft nogen særlig betydning for deltagerne? Ja det tror vi.

Ikke så meget i den betydning, at deltagerne havde behov for, at vi skulle være vidne til ensidige beskyldende billeder af andre. Heller ikke så meget i den betydning, at der hos deltagere var et behov for at fortælle frit om prekære forhold omkring børn. Vi har ikke lagt øre til noget, der kunne give anledning til indberetninger. Nogle deltagere har dog fortalt om fortiden med egne bekymrede øjne.

I begyndelsen - og også inden projektet - var alle parter -ledelse, gruppeledere, deltagere, evaluatore og behandlere i det øvrige KABS, optagede af betydningen af frizonen som et sted, hvor der kunne blive sagt ting, som systemet gerne ville have viden om. Vi talte f.eks. en del med ledelsen om, hvor grænsen for indberetning skulle være.

Men det har mest været en helt anden betydning, frizonen har haft.

Det bedste ved frizonen, oplever vi, har været, at den var et sted, hvor man som deltager ikke blev problematiseret. Frizonen var en frizone fra systemets behov og systemets diskurs og hermed ord som ”forældreskole” og ”forældrekompetence”. Som deltager var man i princippet blot én blandt flere mennesker, der havde det til fælles, at alle både tilhørte kategorien af forældre og kategorien af brugere i KABS.

Både misbrugsidentiteten og forældreidentiteten har hos mange en ydmyg og tilbagetrasket plads.

Brugeridentiteten i KABS skal måske holdes hemmelig af hensyn til barnet, og forældreidentiteten er hos nogle deltagere overvåget af systemet.

I frizonen er begge identiteter normale. Flere nævner, at de som forældre adskiller sig fra andre (mis-)brugere, fordi de har et stort ansvar for deres børn. På den anden side er de også særlige forældre, fordi de skal beskytte barnet mod afhængigheden og ”narkomanbilledet”.

Frizonen har tilbudt dem supervision til deres vinkel på tackling af identiteterne.

Frizonen i betydningen: ”et sted, hvor der kastes lys på min gode vilje som forælder”, har langsomt vundet indpas. Vi har skullet finde metoder til at bære intentionerne ud i praksis, og deltagerne har skullet mærke på deres egen krop, om det gjorde nogen forskel. Det er vores indtryk, at frizonen er begyndt at bo hos flere af deltagerne i form af en fornemmelse af både at kunne værdsætte sig selv og andre. De deltagere, som er fortsat i selvhjælpsgruppen fører disse frizone-oplevelser videre, - men nu på deres egen måde.

Starten var præget af, at frizonen snarere var en reklame-parole - endnu uden konkret indhold. Vi havde svært ved at finde ud af, hvilke ben vi skulle stå på i den trebenede taburet med undervisningsintentionen, den netværksdannende intention og den terapeutisk/ supervisionsorienterede intention.

Som beskrevet igennem rapporten har vi oplevet at skulle balancere imellem forskellige grøfter bestående af alt det, vi ikke måtte være for meget eller for lidt af. Flere af grøfterne var faretruende i begyndelsen. Det var risikabelt at være for bløde ved at rumme alt, og for strenge ved at fordømme det som nogen opfattede som uønsket adfærd. Der var grøfter, hvor vi kunne være for pressende og lokkende for at få deltagere til at tage emner op/eller møde frem i ForældreVinklen. Det kunne ikke nytte

noget at strø om os med almenheder, som ”sådan forholder det sig,...” hvis vi ville være åbne overfor deltagernes egen vinkel. Vi skulle på den anden side også kunne servere ny inspiration til at finde nye veje og muligheder i forælderrollen.

Det var en grøft at lade alt indhold i ForældreVinklen være bestemt af de spontane indslag, men det var også en grøft at have et for stramt og forhåndsplanlagt program.

Vi var for et år siden tæt på at købe en version af, at det er umuligt at lave et helt frivilligt specialtilbud i KABS baseret på terapeutiske ambitioner. Også selvom vi på forhånd havde besluttet os for ikke at ”beskynde klienten for at være årsagen til egen uformåen med historier om klienten som uimodtagelig overfor undervisning og terapi”.

Metode-samling her ved vejs ende

Vi har projektet igennem måttet udvikle og justere vores metoder i et forsøg på at balancere mellem de mange grøfter, der har været at falde i. Metoderne har skullet imødekomme og håndtere personlige emner, de fælles processer og inddrage almene perspektiver. De endelige resultater er produkter af tilførte erfaringer, indput fra inspirationskilder undervejs –kurser, litteratur og supervision, men ikke mindst: metoderne er udviklet i den fælles praksis med deltagerne.

Ikke overraskende har metoderne taget tydeligst sproglig form i skriveprocessen, efter at gruppeforløbene er afsluttede. En del af tankerne i denne rapport, er derfor ikke blevet delt med deltagerne. Deltagerne har alligevel i stor stil mødt ord som: vinkel, vende og dreje, vende på hovedet, være nysgerrig, hvad er den gode vilje?, hvad er barriererne?, hvad er i klemme?, forskellige øjne, forskelligt lys, hvad er det for en idé, du har om dette?, hvilket billede har du af...?, tag hvad du kan bruge fra idébanken, hvornår er der genklang i fortællinger og hvornår er de forskellige?... Mens de ikke har mødt ord som handlingsniveau og værdiniveau, brobygning mellem ønsker og fiasko, værdsættende fokus, supervision, de forskellige domæner, de forskellige projektbeskrivelsesintentioner og det personlige, det almene, og det fælles.

Et værdsættende fokus

Vi har fundet det helt grundlæggende for klimaet og processerne i forløbet, at udgangspunktet for kontakt og dialog har været med et værdsættende fokus: en tilgang, som baseres på et synspunkt om, at uanset hvordan et mennesket er positioneret rent samfundsmæssigt, så vil det rumme et spektrum gående fra muligheder til begrænsninger. Det værdsættende fokus ser først og fremmest på det bedste i mennesket. Ressourcerne kan være store eller små i forhold til en forestillet normalitetsskala. Det er

imidlertid ikke placeringen i forhold til en sådan skala, der er vigtig. Det vigtige er at starte med den bedste ende i skalaen fra ressourcer til begrænsninger, som alle rummer. Med den del af skalaen i fokus, handler det om at undersøge de vækstbetingelser, der skal til for at få ”det bedste” til vokse og brede sig. Det værdsættende fokus er altså ikke det samme som at mene, at ”vi alle er fantastiske uanset hvad”.

En tilgang i det værdsættende fokus kan være at have personens gode vilje for øje, og undersøge hvad det er, der betyder noget for denne. (Hvad der er vigtigt, hvad der er i klemme, hvad er grundene til...) og dernæst de handlinger, som bærer disse værdier. Når man er blevet værdsat for sin gode vilje, er det nemmere at se mere uhildet på de barrierer, der kan være i andres opfattelse af ens gode vilje. Eller den konkurrence, som en god vilje kan udgøre overfor en anden god vilje i et andet perspektiv. Det er vigtigt at bruge det værdsættende fokus overfor alle vinkler. Både de forskellige vinkler hos personen selv, men også forskellige vinkler hos forskellige personer omkring én.

Værdsættelse kan give overskud til at få øjnene op for flere handlemuligheder, fordi anerkendelsen fungerer som den næring, der får den gode vilje til at vokse.

Adskillelse af vinkler

At adskille vinkler ved at kaste forskellige øjne/lys på et spørgsmål, er en lige så vigtig metode. Adskillelse modvirker vinklers tilbøjelighed til at udkonkurrere hinanden. Det er ofte vinklers ”natur” at være spidse kiler, der skærer sig ind i andres vinkler, for selv at vinde terræn og legitimitet. Denne ”natur” kan gøre det svært at få øje på delikate muligheder for synteser og kompromiser. Vinkeladskillelse kan hjælpe kreativiteten frem, når der skal lukkes helt nye døre op. Vinklerne bliver brede frem for spidse, og de kan få nye ”delmængder” med hinanden. Vinkelredskaber og adskillesredskaber er f.eks. elementer i øjenmetoden og brændpunktet beskrevet i rapporten.

Vinkeladskillelse og det værdsættende fokus kan endvidere bruges til at tackle vinkelkonkurrence mellem en deltager og gruppelederne, eller mellem to deltagere, hvor begge parter føler sig misforståede. Se afsnit om ”Vinkler i konkurrence”.

Godgørende vinkler fra andre

Det er oplagt at bruge de øvrige deltagere i en gruppe til at finde andre vinkler. Brændpunktmetoden er bl.a. et redskab hertil. De andre kan bidrage med personlige erfaringsvinkler (jeg har også prøvet...), værdsættende vinkler eller gode idéer til tackling af et spørgsmål. Her igen, kan det være godt at adskille de andre deltageres

idébank fra fokus på personen selv, ved at man skiftes til at have taletid. Det bliver mere tydeligt, at idéerne skabes fra andres vinkler. Fokuspersonen skal ikke bruge energi på at fortælle om sin egen vinkel og modtage/værne sig mod andres vinkel på samme tid. Når vinklerne bliver adskilt i tid, er det lettere for fokuspersonen at tage, hvad han/hun kan bruge og lade resten ligge.

Brobygning

Brobygning mellem ønsker og praksis er en almen kendt svær udfordring for alle mennesker (ikke kun for stofmisbrugere), hvilket denne metafor kan være med til at formidle. Den kan være en alternativ fortælling til den kendte: ”Narkomaner kan ikke finde ud af at nå de mål, de sætter sig”. Som gruppeledere oplevede vi f.eks, at det var vanskeligt at finde broer at gå på i starten mellem alle de højtragende intentioner om terapi, undervisning og netværksdannelse. Vi så grøfter alle vegne i et desperat forsøg på at tilpasse rammerne til deltagerne, så de ikke følte sig diskvalificerede af vores idealer.

Brug af tavlen og brug af flere almene øvelser som livslinien, øjnemetoden, gode episoder, drillesituationer m.v., hjalp os på vej til at samle projektintentionerne. De gav os en tiltrængt fornemmelse af at bygge bro til idealerne, om at forene det personlige, det fælles og det almene, uden at diskvalificere hverken os selv eller deltagerne.

Det værdsættende fokus og adskillelse af vinkler er metoder, der er med til at bygge bro. De viser, at der er andre veje end selvfordømmende, andre-beskyldende billeder, eller selvbeskyttende dæk-billeder. Brobygning handler om at fremkalde billeder /narrativer, som formidler personens gode vilje. Det handler ikke om at sminke og pynte på problemer. Det handler om, at de gode billeder kan gøre det nemmere at åbne nye døre, der løser problemer.

Det er vigtigt for os at understrege, at det har begrænset effekt, når gode billeder ”hægtes på” en person af en terapeut. Bedst effekt har det, når billederne ”fremkaldes” af personens eget billedmateriale. Fremkaldelsen går i gang, når terapeuten stiller spørgsmål, der får personen selv til at fortælle den gode vilje frem. F.eks. spørgsmål, der for så vidt er neutrale og kun i det skjulte med en værdsættende hensigt: *hvad kræver denne situation af dig?, hvordan lykkedes det dig at...hvad er det for en værdi du står for, når du...o.l.*

Brobygning er i høj grad også et element i en fælles diskurs, der kan komme til at herske i en gruppekultur som ForældreVinklens. Den kunne ligge i tanker som: ”Hvis hun kan bruge det brobyggende billede af sig selv, så kan jeg måske også”. Eller

”Hvis gruppelederne kan bruge det brobyggende billede af en deltager, der ikke er til stede, så håber jeg også, at de bruger det om mig, når jeg er fraværende”.

Hvis stemningen generelt er værdsættende, så inspirerer den alle til fælles kreativitet i at finde nye døre at lukke op og nye broer i feltet mellem sort og hvidt, ideal og fiasko.

Tavlen som visuel hjælp

Brug af tavlen er ligeledes blevet en vigtig metode. Tavlen er med til at eksternalisere alle samtalerne. Visuelt er der plads til mange vinkler på en tavle. En ny vinkel på tavlen, betyder ikke at den forrige skal udviskes. Det giver et befriende og distance-rende metablik for alle, hvorfor det bliver lettere at adskille vinkler og modvirke vinkelkonkurrence.

Værktøjskassen som resultat og som fremtid

Vi havde drømt om at kunne gå ind i projektet med en færdig værktøjskasse, som vi hen ad vejen kunne præsentere for deltagerne. Værktøjerne skulle være de redskaber og teknikker, som vi sammen brugte til undersøgelse og håndtering af de forskellige emner, spørgsmål, tvivl og reaktioner, som vi arbejdede med undervejs.

Virkeligheden er, at vi har skullet gennem et forløb med deltagerne for at få justeret vores forventninger, indstillinger og idéer i samspil med deltagerne, for herigennem at finde og udvikle relevante redskaber. Her ved afslutningen af projektet synes vi, at grundlaget for en samling af redskaber til en værktøjskasse er skabt.

Her er hvad vi ville putte i en sådan værktøjskasse: -

Øjne / briller:

Brug af teknikken med at se med forskellige øjne/tage forskellige briller på, for derved at få fremdraget forskellige perspektiver på det anskuede. Både i form af forskellige øjne/briller hos sig selv, som eksperimenteren med at se med andres øjne/briller.

Stemmer:

Brug af teknik med at tale med andre personers stemme, for derigennem at indleve, hvad det kræver at levendegøre den anden person, at fremdrage nye perspektiver og nuancer i forståelsen af samspillet med dem.

Gode viljer:

Tilgangen med at søge de gode viljer i egne og andres positioner hører med som et helt grundlæggende konstruktivt redskab i en ForældreVinkel-værktøjskasse.

Almene pointer:

Fælles udviklede pointer vil kunne fastholdes og dermed mere umiddelbart trækkes frem og ”genbruges”, hvis de defineres og deponeres i en værktøjskasse.

Linguagrammer:

Teknikken med at skrive sine forskellige vinkler ned sideordnet i linguagrammer. Det fremmer overblikket og er et godt afsæt til at skabe flere vinkler og begrænse ”vinkelkonkurrence”.

Brobygning:

Brobygning som metafor for søgningen af positioner mellem idealer og praksis.

Vinkler:

Vinkelbegrebet ville også skulle med som metafor for positioner og perspektiver og som afsæt for metaforer som vinkeladskillelse, vinkelkonkurrence m.m.

Brændpunktet:

Teknikken med at adskille personlig udredning fra input fra andres personlige vinkler og tilbud om nye vinkler. Det beskytter den enkelte mod invasion af andres vinkler samtidig med, at det rummer muligheder for, at den enkelte tilføres helt nye perspektiver.

Tanken med værktøjskassen er, at den er en konkretisering af de anvendte metoder og redskaber, som vi sammen bruger. Som sådan, skulle den fremme muligheden for at den enkelte deltager skulle kunne vælge imellem redskaberne, efterhånden som fortrolighed med redskaberne udvikledes, og dermed efterhånden selv kunne tage stilling til, hvordan vedkommende ønskede at se på og bearbejde sit emne i ForældreVinklen. Som redskaber var det også tanken, at teknikker og metoder havde en form, som gjorde dem lettere at bringe med ud af ForældreVinklens kontekst og tage i anvendelse for sig selv eller i andre sammenhænge.

Det ville være spændende at se, hvorvidt deltagere ville tage en sådan værktøjskasse til sig, og om den kunne blive et fælles eje i en ForældreVinkelgruppe. Hvis det kunne lade sig gøre, ville det være udtryk for, at den almengørende/ undervisende intention kunne få en større vægtning. Ligeledes kunne det være udtryk for en styrkelse af den netværksdannende intention og det fælles tredje, som værktøjskassen kunne være symbolet for.

Selv om vi ikke har talt om redskaber og værktøjskasse til vores deltagere i ForældreVinklen, oplevede vi den sidste tid i stigende grad, at deltagere aktivt udmeldte, hvilken teknik de kunne tænke sig at anvende i forhold til et emne de bragte frem. Vi tænker, at tilegnelsen af de anvendte redskaber og metoder giver deltagerne større frihed og selvstændighed i forhold til os gruppeledere. En værktøjskasse ville måske i højere grad kunne fremme ForældreVinklens intention om at være hjælp til selvhjælp.

Tak til deltagerne

I bedste værdsættende ånd runder vi rapporten af med en tak til deltagerne, der har været med i projektet. Takketalen er leveret ved den afsluttende festmiddag på ”Hotellet” i Oehlenschlägersgade.

25.4.2003

Kære alle ForældreVinkel-deltagere

Så blev det sidste dag for ForældreVinklen – den første Frizone i KABS – og måske i stofmisbrugsbehandlingen i det hele taget.

Tak til jer alle sammen for at have været med til at bruge frizonen og være frizone for hinanden.

Frizonen er jo ikke kun fraværet af noget - kontrol og vurdering af forældreskabet. Frizonen er også, at der har været noget andet i stedet. Nemlig alle de positive og nysgerrige vinkler på jer selv og hinanden, som I har produceret i den tid I har været med hver især.

”I en frizone kan jeg bedre være mig selv”, var der en, der sagde.

”Okay,... men hvem er du så selv”, spurgte vi.

”Det er bestemt de bedre sider af mig. Når jeg ikke skal bruge energi på at holde regnskab med, hvad jeg har sagt hvornår”.

Vi har i høj grad oplevet, at frizonen kan få det bedste frem i alle. Og dem vi har mødt, er nogle søde, givende og åbenhjertige mennesker, som også har passet godt på frizonen sammen med os og brugt den på en nysgerrig og ærlig måde.

I en frizone er der ingen piske. Kun gulerødder. Og når der kun er gulerødder, er de nød til at være af ordentlig kvalitet, før man gider at komme og spise dem. Vi har fået massevis af opbakning, støtte, gode idéer, anbefalinger og feedback undervejs, som vi har kunnet lade os guide efter.

Tak fordi I har vist tillid til projektets muligheder, også selvom I nogle gange har skullet sidde alene. Godt at I er kommet igen, og har troet på, at I kunne bruge stedet.

Flere af jer har taget store, vovede skridt ved at være med. Der har været barrierer der skulle overvindes, barrierer der skulle undersøges. Og nogle der bare skulle have lov at være der. Og I har skullet udholde, at man altid kunne risikere en opringning fra os på de mest upassende tidspunkter.

Ikke mindst har vi været glade for risikovilligheden til at lægge jeres egne personlige vinkler frem i lyset, og give inspiration til de andres deltageres vinkler.

(... alle fik en personlig linie med på vejen. Her er de...)

Kære xx

Tak for dit mod til at vende tilbage til ForældreVinklen, og øse af din humor, din energi, din målrettethed og en stor åbenhed.

Kære xx

Tak fordi du fandt styrke til at stå alene som mand blandt kvinder og for din positive indstilling til andre deltagere.

Kære xx

Tak for, at du fandt mod til at overvinde barrierer overfor at komme i en gruppe med mange mennesker og tilmed viste os tillid ved at dele dit spændende univers med os.

Kære xx

Tak for din kampgejst, dit glimt i øjet, dit mod til at lade tingene komme frem i lyset og din evne til at holde fast i de gode erfaringer.

Kære xx

Tak for dit mod til at stille dig op mod autoriteter og tydeliggøre dine synspunkter og ønsker.

Kære xx

Tak for en voksende tillidsfuldhed og åbenhed godt krydret med en god portion selv-ironi og charme.

Kære xx

Tak for dit mod til at vise hvem du er, og hvad du kæmper med. Du har berørt os dybt.

Kære xx

Tak for glæde og lyst, som du har spredt i gruppen med dine positive, optimistiske og musiske sider.

Kære xx

Tak for dit engagement, din ærlighed og umiddelbarhed og din søde deltagelse i os og andre deltagere i gruppen.

Kære xx

Tak for dit mod til at springe ud i det skræmmende og her med engagement og humor at investere dig i at løse egne og andres problemer.

Kære xx

Tak for din tålmodige vedholdenhed og søde opbakning og for din venlige rummelighed og tolerance overfor alle i gruppen.

God vind fremover

Knus fra Louise og Mie

Litteraturliste

- Andersen, Tom: *"Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om Samtalerne"*. Dansk Psykologisk Forlag, 1994.
- Asen, Eia, Neil Davson & Brenda McHugh: *„Multiple Familie Therapy: The Marlborough Model and its Wider Applications“* Systemic Thinking and Practice Series, Karnac 2001.
- Dalsgaard, Charlotte, Tine Meisner og Kaj Voetmann: *"Værdsættende samtale i praksis"* – Erhvervspsykologiserien, Psykologisk Forlag, 2002.
- Furlong, Mark: *"Cross – purposes: relationship patterns in public welfare"*, Fra Flaskas, Carmel & Perlesz, Amaryll: *The Therapeutic Relationship in –systemic Therapy*. Karnac books, 1996
- Graff, Janne & Dorte Lund-Jacobsen og Ane Wermer: *"X-files – De personlige historiers kraft"*, Fokus 3 / 2000
- Graff, Janne & Anette Mortensen: *Noter om: Social kontrol og behandling, Den 5. provins, En "dis"-position*, udleveret på Dispuk
- Gross, Vivienne: *"Systemic Thinking and the practitioners dilemma in child sexual abuse: Smooth Travelling between domains"* Human Systems, vol.2., 1991
- Holmgren, Allan: *"De tre domæner: Udkikstårn til virkeligheden"*, Upubliceret artikel, udleveret på Dispuk.
- Jöhncke, Steffen: *"Symptom på afvigelsen eller ressource for behandlingen?"* Social Kritik, nr.56. 10.årgang, 1998.
- Karbatjof, Lone: *"Udviklingsplan"*, upubliceret udviklingsplan fra ForældreStøtten, Københavns Kommune, 2002.
- Kierkegaard, Søren: *"Synspunktet for min Forfattervirksomhed"* gengivet i "Samlede værker" bind 18, side 96. Gyldendal (1991/1859).
- Lang, P., Little, M. & Cronen, V.: *"Det systemisk – professionelle handlingsdomæne og spørgsmålet om neutralitet"*, Human Systems, vol. 1, nr.1. 1990.
- McCarthy, Imelda: *"Abusing Norms: Welfare Families and a Fifth Province Stance"* in McCarthy (ed) *Poverty and Social Exclusion – a special issue of Human Systems*, 5 (3/4) 229-239. 1995
- Raahauge, Karin: *"Børn af stofmisbrugere – Hvorledes kan vi forbedre indsatsen?"* Årsrapport ved Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter, 1994.
- Ry, Trine: *"Ecstasy-gruppen"*, Københavns Kommune, Familie og arbejdsmarkedsforvaltningen, Kontoret for intern service, marts 2001.

Thorman, Inger & Charlotte Guldborg: "*Hånden på hjertet – Omsorg for det lille barn i krise*", Hans Reitzels Forlag, 1995.

Thorman, Inger & Charlotte Guldborg: "*Den nænsomme Anbringelse – Hvordan børn kan hjælpes til at ændre opholdssted*", Hans Reitzels Forlag, 1998.

White, Michael: "*Reflecting Teamwork as Definitional Ceremony*" I *Re-authoring Lives: Interviews & Essays*" kap.7. Dulwich Centre Publications, 1995.

White, Michael: "*Reflections on Narrative Practice: Essays and Interviews*", Adelaide, Australia: Dulwich Centre Publications.

Aagaard, Søren (ed.m.fl.): "*Gruppeanalytisk psykoterapi*" Hans Reitzels Forlag, 1994.